

Två lingvistiska landskap i Norden:

om språk i Helsingfors Metro och Oslos T-bane

Helsingfors universitet
Finska, finskugriska och
nordiska institutionen

Nordiska språk
Avhandling pro gradu

Väinö Syrjäla
augusti 2012

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Väinö Syrjälä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Två lingvistiska landskap i Norden: om språk i Helsingfors metro och Oslos T-bane			
Oppiaine – Läroämne – Subject Pohjoismaiset kielet (toisen kotimaisen kielen linja)			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year elokuu 2012	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 86
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tämän tutkielman ensisijaisena tavoitteena on kartoittaa ns. kielimaisemaa (englanniksi Linguistic Landscape) kahdessa pohjoismaisessa pääkaupungissa, Helsingissä ja Oslossa. Toisin kuin sosiolingvistinen ja monikielisuuden tutkimus perinteisesti, ei kielimaiseman tutkimus keskity puhuttuun vaan kirjoitettuun kieleen - tarkemmin sanottuna kaikkien tietyllä alueella havaittavissa olevien kylttien teksteihin. Tutkimusala on kehittynyt viime vuosina, ja eri tutkimuksissa sitä on käytetty mm. kieli-politiikkaan, kielelliseen identiteettiin ja kielellisiin muutoksiin (kuten globalisaatio) liittyvien kysymysten tarkasteluun. Kielimaisemaa on tutkittu sekä perinteisesti yksikielissä että ennen kaikkea monikielissä ympäristöissä.</p> <p>Tämä tutkielma keskittyy Helsingin ja Oslon metroissa esiintyvään kieleen, sillä nämä ovat rajattuja ympäristöjä, joissa esiintyy sekä julkisia että kaupallisia tekstejä. Tutkittavia kysymyksiä ovat mitä kieliä ja missä laajuudessa esiintyy tutkituilla alueilla, millaista kaksikielisyyttä kylteissä esiintyy, sekä eroavatko julkiset ja kaupalliset tekstit toisistaan kielellisesti. Toissijainen tavoite on verrata kaupunkien tilannetta toisiinsa, sekä keskustella kuinka erilaiset kielilait ja -ohjeistukset vaikuttavat käytettyihin kieliin. Koska tutkimusala on suhteellisen vähän tunnettu Suomessa ja Pohjoismaissa on tutkielman kolmantena tavoitteena lisätä tietoisuutta tämänkaltaisen tutkimuksen mahdollisuuksista.</p> <p>Tutkielmassa käytetty aineisto koostuu kaikista teksteistä, kuten opasteista ja mainoksista, viideltä metroasemalta molemmista kaupungeista. Yhteensä tutkielmassa on analysoitu 1391 kylttiä Helsingistä ja 685 Oslost. Nämä kyltit on Linguistic Landscape -tutkimuksen käytäntöjen mukaisesti tallennettu valokuvaamalla ja tämän materiaalin kielellistä sisältöä tarkasteltu kvantitatiivisesti ja kvalitatiivisesti. Saadut tulokset on tutkielmassa esitetty taulukoiden avulla. Tutkielman jälkimmäisessä osassa saatuja tuloksia on tarkasteltu kontrastiivisesti ja oheismateriaalina käytetty erilaisia kielilakeja ja -ohjeistuksia.</p> <p>Suoritettu analyysi osoittaa, että kaksikieliset kyltit muodostavat huomattavan osan kielimaisemasta. Helsingissä esiintyy myös kolmikielisiä kylttejä, sekä kahden yksikielisen kyltin muodostamia kaksikielisiä kokonaisuuksia. Vieraita kieliä esiintyy kuitenkin vain vähän: kotimaisten kielten (suomi ja ruotsi, norja) ohella ainoastaan englantia esiintyy runsaammin. Julkisten ja kaupallisten kylttien monikielisuuden välillä voidaan havaita eroja: julkisissa kylteissä monikielisyys on informatiivista, tarjoten joko koko tai osan sisällöstä useana käännöksenä. Kaupallisissa kylteissä joka kielellä on oma roolinsa, ja vieraskieliset elementit ovat pääasiassa tavaramerkkejä ja mainoslauseita. Myös kaupunkien välillä on sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Kielellinen moninaisuus on suurempaa Helsingissä, mutta monikielisten kylttien roolit ja kielilakien ja -ohjeistusten tavoitteet ovat samanlaiset molemmissa kaupungeissa. Tehtyjen havaintojen perusteella todellinen tilanne vastaa hyvin kielilakien ja -ohjeiden määräyksiä ja tavoitteita julkisille teksteille (molempien virallisten kielten käyttö Helsingissä, pyrkimys englannin käyttöön kotimaisten kielten rinnalla molemmissa kaupungeissa).</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords lingvistiska landskap - flerspråkighet - språkpolitik			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Material och metod	3
1.3 Disposition	4
2 Teoretisk bakgrund	5
2.1 Att studera lingvistiska landskap	5
2.1.1 Terminologi	6
2.1.2 Metodiska frågor	7
2.2 Tidigare studier i lingvistiska landskap	11
2.3 Tre utgångspunkter för studie av lingvistiska landskap	14
2.3.1 Språkreglering och lingvistiska landskap	14
2.3.2 Globalisering i lingvistiska landskap	16
2.3.3 Varumärken och andra namn i lingvistiska landskap	18
3 Det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro	21
3.1 Språksituationen i Helsingfors	21
3.2 Språklagar och -policyer i Helsingfors metro	22
3.3 Om Helsingfors metro som forskningsområde	24
3.4 Analys av materialet från Helsingfors	27
3.4.1 Språk	28
3.4.2 Språkkombinationer	30
3.4.3 Offentligt - kommersiellt	33
3.4.4 Flerspråkighetens synlighet	40
3.4.5 Innehåll och funktion	42
4 Det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane	50
4.1 Språksituationen i Oslo	50
4.2 Språklagar och -policyer i Oslos T-bane	51
4.3 Om Oslos T-bane som forskningsområde	53
4.4 Analys av materialet från Oslo	56
4.4.1 Språk	57

4.4.2 <i>Språkkombinationer</i>	58
4.4.3 <i>Offentligt - kommersiellt</i>	60
4.4.4 <i>Flerspråkighetens synlighet</i>	66
4.4.5 <i>Innehåll och funktion</i>	66
5 Kontrastiv diskussion	74
5.1 <i>Språken i de två lingvistiska landskapen</i>	74
5.2 <i>Språkpolicyer och verkligheten</i>	76
6 Avslutning	78
Litteraturförteckning	81

Tabeller

Tabell 1. Antalet skyltar i Helsingfors, samt de en-, två- och trespråkiga skyltarnas andel	28
Tabell 2. Förekomster av olika språk på skyltar i Helsingfors	29
Tabell 3. Språkkombinationer på skyltar i Helsingfors	31
Tabell 4. Antalet offentliga, kommersiella och privata skyltar i Helsingfors	34
Tabell 5. De offentliga, kommersiella och privata skyltarnas andel av skyltar med olika språkkombinationer i Helsingfors	36
Tabell 6. Språkkombinationer på offentliga skyltar i Helsingfors	37
Tabell 7. Språkkombinationer på kommersiella skyltar i Helsingfors	38
Tabell 8. En-, två- och trespråkiga skyltars andel av skyltar i Helsingfors med enbart synlig respektive med både synlig och dold flerspråkighet	41
Tabell 9. Antal olika typer flerspråkiga skyltar i Helsingfors metro	43
Tabell 10. Olika typer av flerspråkiga skyltar i Helsingfors metro indelade i offentliga, kommersiella och privata skyltar	44
Tabell 11. Antalet skyltar i Oslo, samt de en- och tvåspråkiga skyltarnas andel	56
Tabell 12. Förekomster av olika språk på skyltar i Oslo	57
Tabell 13. Språkkombinationer på skyltar i Oslo	59
Tabell 14. Antalet offentliga, kommersiella och privata skyltar i Oslo	62
Tabell 15. De offentliga, kommersiella och privata skyltarnas andel av skyltar med olika språkkombinationer i Oslo	64
Tabell 16. Språkkombinationer på offentliga skyltar i Oslo	65
Tabell 17. Språkkombinationer på kommersiella skyltar i Oslo	65
Tabell 18. Antal olika typer flerspråkiga skyltar i Oslos T-bane	67
Tabell 19. Olika typer av flerspråkiga skyltar i Oslos T-bane indelade i offentliga, kommersiella och privata skyltar	68

1 Inledning

Traditionellt har man inom sociolingvistik och flerspråkighetsforskning i huvudsak koncentrerat sig på det talade språket. Men det förekommer även stora mängder språk omkring oss i skriftlig form. Genom det skriftliga språket som finns synligt i allmänna utrymmen får forskarna möjlighet att bättre förstå individuellt och kollektivt språkbruk bland t.ex. en stads invånare (Tufi & Blackwood 2010: 197). Det är just denna dimension av språket som studier av *lingvistiska landskap* (engelska: *linguistic landscape*, ofta bara *LL*) fokuserar på.

Forskare som har undersökt lingvistiska landskap har tagit fasta på olika, oftast urbana, flerspråkiga miljöer (se t.ex. Lanza & Woldemariam 2009 om det lingvistiska landskapet i etiopiska Mekele). Ett annat alternativ är att betrakta traditionellt enspråkiga miljöer där nya språk – särskilt engelska – har kommit in genom globalisering, såsom till exempel Peter Backhaus (2007) har gjort i sin studie om Tokyos lingvistiska landskap.

Lingvistiska landskap är ett ungt och fortfarande ganska okänt forskningsfält i Norden. Nordiska förhållanden har dock fått uppmärksamhet åtminstone i Hults (2009) studie av lingvistiska landskap, vars material har hämtats från Malmö. Även forskare i Finland har använt liknande metoder tidigare, men det enda studiet som uttryckligen fokuserat på lingvistiska landskap som jag kunnat finna är Jouni Karapalos pro gradu-avhandling från 2011, där han studerar engelskan i Tammerfors gatubild.

Språket på allmänna skyltar har studerats redan tidigare inom semiotik, där man har en tradition att mer generellt studera skyltarnas funktion och betydelse (Cenoz & Gorter 2009: 56), och även lingvister har använt liknande metoder i sin forskning. Begreppet *lingvistiska landskap* hade redan använts tidigare av andra forskare, men det var i praktiken de kanadensiska språkforskarna Rodrigue Landry och Richard Y. Bourhis som år 1997 introducerade det i sin nuvarande betydelse inom sociolingvistik genom sin studie *Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study*. Först i och med det ökade intresset för flerspråkighet, globalisering och det skrivna språket i allmänhet har fältet blivit mer aktuellt och

antalet studier ökat kraftigt under de senaste åren. Även om studiet av lingvistiska landskap har utvecklats mycket och börjat etablera sig, återstår det ännu arbete innan detta kan ses som en självständig gren av (socio-)lingvistiken, med egna teorier och metoder.

Olika forskare i olika delar av världen har hittills närmat sig fältet ur varierande utgångspunkter, såsom språkpolitik, flerspråkighet, globalisering och utgående från olika sociolingvistiska fenomen. Det har publicerats några centrala verk inom området relativt nyligen, som *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* (Shohamy & Gorter 2009) och *Linguistic Landscape in the City* (Shohamy, Ben-Rafael & Barni 2010). Dessa samlingsverk presenterar olika aspekter på lingvistiska landskap och beskriver de metodiska frågeställningar och den vetenskapliga bakgrunden som forskningen av lingvistiska landskap allmänt bygger på.

I denna studie undersöker jag det lingvistiska landskapet i två nordiska huvudstäder: Helsingfors och Oslo. Språksituationen i dessa städer är på många sätt olika, men gemensamt är att det finns olika former av äldre och nyare flerspråkighet i båda städerna. Därigenom kan olika frågor angående bland annat språkpolitik och globalisering anses vara av intresse i bägge städer idag. Mer bestämt kommer jag att fokusera på de språkliga element som kan ses på Helsingfors metrostationer och Oslos T-banestationer. Dessa stationer är begränsade urbana miljöer, en del av många stadsbors vardag och innehåller rikligt såväl offentligt som kommersiellt språk.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt primära syfte är att kartlägga det lingvistiska landskapet i de valda områdena av Helsingfors och Oslo. Följande frågor är av intresse i beskrivningen av det lingvistiska landskapet:

- Vilka språk förekommer i respektive stadens lingvistiska landskap, och i vilken omfattning förekommer de?
- Hurdan är flerspråkigheten i de lingvistiska landskapen?
- Hurdan är svenskans ställning i det lingvistiska landskapet i Helsingfors?

- Är nynorska eller några invandrarspråk synliga i det lingvistiska landskapet i Oslo?
- Finns det språkliga skillnader mellan offentliga och kommersiella skyltar?

Det sekundära syftet för studien är att jämföra den språkliga situationen i de två städerna med hänsyn till bland annat globalisering. Vidare diskuterar jag hur olika språklagar och språkpolicyer förverkligas i det aktuella lingvistiska landskapet. I denna diskussion söker jag svar på följande två frågor:

- Hur sammanfaller det lingvistiska landskapet med uttalad språklagstiftning och språkpolicyer i de respektive städerna?
- Har engelskan (och andra främmande språk) samma ställning i Helsingfors som i Oslo?

Eftersom lingvistiska landskap som forskningsfält inte är så välkänt i Finland och Norden, kan det ses som ett ytterligare syfte att lyfta fram och föra vidare kunskap om denna typ av forskning inom språkvetenskapen i Finland i allmänhet och inom nordistiken i synnerhet.

1.2 Material och metod

Materialet för uppsatsen består av alla förekomster av skrift inom de valda områdena. Jag har valt att studera de lingvistiska landskapen i Helsingfors metro och Oslos T-bane genom att studera de språkliga elementen – offentliga skyltar, reklamannonser osv. – som finns på plattformar av fem stationer i respektive stad. Jag har samlat in materialet genom att fotografera alla objekt med skrift på områdena i fråga under tiden juli–september 2011. En mer detaljerad beskrivning av de studerade områdena och materialet ges i samband med analysen i kapitel 3.3 respektive 4.3.

I linje med andra studier (se t.ex. Backhaus 2007) tas alla typer av skyltar med skrift med i analysen. Skrift på rörliga objekt, som fordon eller klädsel tas däremot inte med, inte heller den på t.ex. varor inne i en automat. Även skyltar med enbart piktogram eller andra bilder lämnas utanför studien. Av praktiska skäl har jag dessutom gjort några andra avgränsningar och definitioner av studieobjekt – dessa

diskuteras närmare i kapitel 3.3 respektive 4.3. Metodiska frågeställningar i allmänhet diskuteras i ljuset av tidigare forskning i kapitel 2.1.2.

Olika språklagar och språkpolicyer fungerar som sekundärmaterial i den andra delen av undersökningen (den jämförande diskussionen i kapitel 5). Vidare har jag fått bakgrundsinformation om bland annat de olika aktörer och språkpolicyer inom respektive lingvistiska landskap per e-post från HST i Helsingfors (Maunuksela 2012) och från Ruter AS i Oslo (Bergsten 2012). De språklagar och andra språkpolicyer som reglerar de aktuella lingvistiska landskapen presenteras närmare i kapitel 3.2 respektive 4.2.

Jag närmar mig materialet deskriptivt och på grund av det tvådelade syftet är min undersökning även metodiskt tvådelad. Den första delen (kapitel 3 och 4) består av kvantitativ och delvis kvalitativ analys av materialet för att beskriva de lingvistiska landskapen. Resultaten av denna analys redovisas enligt forskningsfältets praxis med hjälp av tabeller. I den andra delen av studien (kapitel 5) diskuterar jag resultaten från respektive stad kvalitativt och kontrastivt, bland annat i förhållande till varandra och till olika språkpolicyer.

1.3 Disposition

I kapitel 2 diskuterar jag metodiska frågor kring studiet av lingvistiska landskap och presenterar exempel ur den tidigare forskningen på området. Dessutom diskuterar jag närmare tre forskningsteman som är relevanta för min analys: språkreglering, globalisering samt varumärken och andra namn i lingvistiska landskap. I kapitel 3 och 4 presenterar jag de lingvistiska landskapen i Helsingfors metro respektive Oslos T-bane. Språksituationen i städerna, gällande språkpolicyer samt valet av de studerade områdena presenteras först i korthet i var sitt kapitel och därefter följer i kapitel 3.4 respektive 4.4 den empiriska analysen av materialet. I kapitel 5 diskuterar jag resultaten av denna analys kontrastivt, först med fokus på skillnader mellan städer och därefter med fokus på hur de olika språkpolicyerna förverkligas. Slutligen i kapitel 6 ger jag en kortfattad sammanfattning av de resultat som fåtts i studien.

2 Teoretisk bakgrund

I detta kapitel beskriver jag den teoretiska bakgrunden för studien. Jag börjar med att presentera lingvistiska landskap som forskningsmetod genom att diskutera arbetsprocessen i praktiken, definiera de mest centrala termerna och diskutera de metodiska problemställningar som bör tas i beaktande när man studerar lingvistiska landskap. Därefter lyfter jag fram några relevanta exempel från tidigare forskning. Speciellt fokuserar jag tre av de många teman som studier i lingvistiska landskap har knutits till och som är av särskilt intresse för denna studie: språkreglering, globalisering samt problematiken kring varumärken och andra namn i lingvistiska landskap.

2.1 Att studera lingvistiska landskap

Arbetsmetoder för studier av lingvistiska landskap har utvecklats under de senaste åren i takt med att antalet studier har vuxit. Den första heltäckande beskrivningen av metodiken gavs av Gorter (2006) som diskuterar studier av lingvistiska landskap som en ny tillnärmning till flerspråkighet. Den allra viktigaste faktorn för att metoden har blivit möjlig att använda effektivt är den tekniska utvecklingen, mer bestämt spridningen av digitalkameror (Backhaus 2007: 54f): de erbjuder tillräckligt minneskapacitet till ett rimligt pris. Forskare kan därmed ta ett nästan obegränsat antal bilder av skyltar i det lingvistiska landskapet (Gorter 2006: 2). Tidigare var forskarna däremot tvungna att använda traditionella filmkameror med sina praktiska begränsningar (osäker bildkvalitet, priset och behovet av film för stora mängder bilder) eller endast göra anteckningar om sina observationer. Detta gjorde arbetet mer krävande och ledde av praktiska skäl till att kvalitativa studier var vanligare än kvantitativa.

Ur ett praktiskt perspektiv är insamlingen av material oftast den gemensamma faktorn vid studier av lingvistiska landskap. Det insamlade materialet kan sedan användas på flera olika sätt, analyseras kvantitativt eller kvalitativt (se även kapitel 2.1.2) och ge mångsidig information om bl.a. flerspråkigt språkbruk, attityder eller

språkpolicyer bakom det lingvistiska landskapet inom ett område, eller om samhällets lingvistiska och sociala strukturer (Backhaus 2007: 10). Men trots att det är relativt enkelt att samla in materialet, möter forskaren flera metodiska problemställningar vid analysen (Gorter 2006: 2), som jag kommer att diskutera närmare nedan.

2.1.1 Terminologi

Eftersom lingvistiska landskap som forskningsfält är ungt och samordnade teorier och metoder delvis saknas, är det särskilt viktigt att noga definiera den terminologi som används i den aktuella studien. Vidare har tidigare forskning nästan uteslutande publicerats på engelska, vilket medför utmaningar när termerna ska användas på andra språk, som i denna studie på svenska. Därför diskuterar jag nedan varför jag valt att använda vissa svenska termer och ger en överblick av engelska termer och begrepp i tidigare forskning.

Landry och Bourhis (1997) gav inom sociolingvistik den första och ofta citerade definitionen för termen *linguistic landscape*, dvs. *lingvistiskt landskap*:

The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings combines to form the linguistic landscape of a given territory, region, or urban agglomeration. (Landry & Bourhis 1997: 25)

Enligt denna definition, som även jag följer, utgörs alltså det lingvistiska landskapet på ett specifikt område av det språk som finns på alla typer av officiella och privata skyltar inom ett specifikt område. Landry & Bourhis (1997: 25–29) konstaterar vidare att det lingvistiska landskapet kan ha både en kunskapsbärande och en symbolisk funktion, en distinktion som bör uppmärksammas i analysen, men som inte diskuteras vidare här.

Som framgår av Landrys och Bourhis definition av lingvistiska landskap utgör språket på skyltar på allmänna platser objektet för studien av ett lingvistiskt landskap. Dessa objekt benämns på engelska vanligen *signs*. Som Backhaus (2007: 4–8) tar upp kan termen syfta både på *semiotic sign* dvs. semiotiska tecken och på

public sign, dvs. en skylt på en allmän plats. Termen *sign* ger en bra utgångspunkt för definitionen av forskningsobjekt, eftersom man lätt identifierar ordet med den vanligaste fysiska formen för objektet (Karapalo 2011: 28). Därför använder jag i termen *skylt* som den huvudsakliga svenska motsvarigheten till *sign*. I sådana fall där *skylt* inte är tydligt nog, använder jag i stället ordet *objekt*.

Eftersom objektet för forskningen inte alltid är en fysisk ”skylt”, har andra forskare försökt finna ett alternativ för termen, som *LL text*, som Karapalo (2011) använder enligt modell från Franco-Rodríguez (2008: 7, via Karapalo 2011: 28f) med samma definition som *sign* ovan. Detta hör ihop med tanken om att man ska skilja mellan det egentliga forskningsobjektet (språket) och det fysiska objekt som språket återges på. Den senare kallas på engelska för *support*, på svenska *stöd*. Stödet kan vara identiskt med skylten (objektet), men ett stöd kan även bära på flera skyltar samtidigt. Stödet kan vara en fysisk ”skylt”, men även t.ex. en vägg, en affisch, en display eller ett klistermärke.

2.1.2 Metodiska frågor

Enligt Backhaus (2007: 54) kan man sammanfatta de centrala intressena för all forskning av lingvistiska landskap enkelt med tre frågor: lingvistiskt landskap *av vem* (allmänt om skylten är offentlig/privat uppsatt eller specifikt vilken instans den hör till), *för vem* (vem är den förväntade läsaren) och *”quo vadis”* (dvs. hur det lingvistiska landskapet förändras och hurdana funktioner olika språk har). Dessa frågor och den tidigare nämnda definitionen av fältet beaktar dock inte alla metodiska problem, som måste diskuteras innan man kan studera lingvistiska landskap på ett tillförlitligt sätt.

Först av allt bör det definieras, om forskningen ska vara kvalitativ eller kvantitativ. Inom tidigare forskning finns det exempel på båda tillvägagångssätten (Backhaus 2007: 60f). Kvalitativt inriktade studier gör viktiga observationer av språkbruket på skyltar i förhållande till bl.a. språkpolitik, kontaktlingvistiska problem eller olika språkens roller i samhället, men visar lite intresse för hur en exakt korpus av material definieras (Backhaus 2007: 60). Kvantitativt inriktade studier däremot innehåller detaljerad information om materialet, eftersom de främst strävar efter att ge en

representativ bild av den språkliga strukturen av forskningsområdet. Andra egenskaper hos det lingvistiska landskapet diskuteras däremot bara ytligt i dessa studier (Backhaus 2007: 60f). De flesta nyare studier försöker uppnå en balans mellan en noggrann insamling av material och olika kvalitativa analyser (Backhaus 2007: 61). Det samma gäller även för denna studie: en detaljerad kvantitativ presentation av de lingvistiska landskapen i kapitel 3 respektive 4 följs av en kontrastiv diskussion i kapitel 5.

Vidare identifierar Backhaus (2007: 61–63) tre huvudsakliga frågeställningar som ska besvaras innan man kan presentera resultaten av en studie av lingvistiska landskap:

- 1) Hur definierar man forskningsområdet?
- 2) Hur definierar man forskningsobjekten?
- 3) Hur definierar man objektens lingvistiska egenskaper?

Dessa preciseringar behövs för att forskningen av lingvistiska landskap skulle vara lika tillförlitlig än den mer etablerade sociolingvistiska forskningen av talat språk. Jag kan hålla med Backhaus om att det värsta tänkbara sättet att försöka få vetenskapligt relevanta resultat är bara ”vandra längs gatorna och ta bilder på allt som en kunde anse vara speciellt intressant, illustrativt, eller ännu värre ’representativt’” (Backhaus 2007: 62f; min översättning), om då inte målet isig är att söka exempel på ovanliga skylt.

Svaret på den första frågan – *hur definierar man forskningsområdet* – är relativt enkel. Man kan använda vägar, korsningar eller järnvägslinjer som hjälpmedel och därigenom avgränsa ett område (Backhaus 2007: 61). Däremot återstår frågor som hur representativa områden borde vara av staden som helhet eller hur representativa för forskningsområdet det insamlade materialet borde vara, dvs. tar man i beaktande alla skyltar inom området eller inte (Backhaus 2007: 61). Gorter (2006: 2f) påpekar att variationen här är stor mellan olika studier. Men han påminner också om att beroende på syftet för den aktuella studien behöver materialet inte alltid avbilda stadens lingvistiska struktur som helhet, utan helt enkelt illustrera den lingvistiska mångfalden som finns.

I denna studie har jag valt att avgränsa forskningsområdet till plattformsnivån på fem stationer i Helsingfors metro respektive Oslos T-bane (mer detaljerad beskrivning av forskningsområdena ges i kapitel 3.3 och 4.3). Vidare har jag valt att ta med samtliga skyltar inom sagda områden. Frågan om materialet är representativt nog för Helsingfors, Oslo eller deras metro-/t-banesystem som helhet kan diskuteras. Forskningsområdet utgör bara en del av de aktuella stationerna, och en ännu mindre del av trafiksystemen som helhet. Dessutom är dessa lingvistiska landskap i kontinuerlig förändring, eftersom reklam byts ut relativt ofta. Därför kan man konstatera att analysen ger en reliabel bild av det lingvistiska landskapet inom forskningsområdet vid den tidpunkt då materialet samlades in, men det är inte möjligt att göra övergripande generaliseringar utgående från resultaten.

Backhaus (2007: 61) andra fråga, *hur definierar man forskningsobjekten*, är minst lika viktig att svara på. Forskare har i tidigare studier använt olika definitioner och några har till och med tagit texter från tidningar eller information om talat språk med i analysen. Backhaus (2007: 61) påminner om Landry & Bourhis (1997: 25, se s. 6 i denna studie) definition, enligt vilken studiet av lingvistiska landskap koncentrerar sig på det skriftliga språket på skyltar. Den fråga som hellre borde ställas är därför: hurdana skyltar tas med? Gorter (2006: 3) diskuterar problematiken kring att lingvistiska landskap oftast är i kontinuerlig förändring. Hans slutsats är att det av praktiska skäl torde vara klart att man lämnar bort rörliga objekt, men annars lämnar även han gränsdragningen öppen för olika tolkningar.

I princip alla forskare inom fältet gör en distinktion mellan officiellt (*top-down*) och privat (*bottom-up*) uppsatta skyltar (Gorter 2006: 3). Därmed kan man göra avgränsningar och enbart studera kommersiella eller offentliga skyltar, men i sådana fall ger man inte en helhetsbild av ett lingvistiskt landskap (Backhaus 2007: 61). I denna studie har jag därför valt att inkludera alla skyltar inom de undersökta områdena, såväl offentliga, kommersiella som privata (t.ex. klistermärken och annat klotter), men att lämna rörliga objekt (text på klädsel, på metrotågen), innehållet i varuautomater och objekt synliga utanför stationen utanför studien.

I samband med den andra frågan bör man också diskutera hur man väljer att räkna objekten i en kvantitativ analys. Här finns det två alternativa lösningar (Backhaus 2007: 61f): att definiera en skylt fysiskt, eller som en semantisk helhet, *information*

unit. Båda har för- och nackdelar som måste redas ut för att garantera en hållbar analys. Den senare, semantiska lösningen används av t.ex. Cenoz & Gorter (2006), som har valt att betrakta all skrift i samma butik o.d. som ett objekt, hellre än att räkna varje skylt separat. Jag har däremot valt att definiera skyltar, dvs. varje avgränsad skylt är ett eget objekt. Vidare räknas t.ex. varje sida av en fysisk skylt som ett eget objekt. I den kvantitativa analysen tar jag däremot inte ställning till de fysiska egenskaperna hos skylten, som storlek eller placering.

Definitionen av forskningsobjekten kommer antagligen att försvåras i framtiden, när nya tekniska lösningar tas i bruk även inom lingvistiska landskap. Exempel på dessa kan finnas i närheten av de forskningsområden som är aktuella i denna studie: i metrovagnar i Helsingfors har det redan placerats elektroniska displayer som visar både reklam och trafikinformation, och i Oslo har man börjat byta en del av de traditionella reklamskyltarna på stationer till elektroniska motsvarigheter. Eftersom dessa kan visa varierande innehåll och t.o.m. rörliga bilder, är det speciellt svårt att definiera hur det språkliga innehållet bör definieras kvantitativt. Man kan ändå inte låta bli att inkludera dem i analysen om man vill ha representativa resultat, eftersom de kan utgöra en synlig del av det lingvistiska landskapet och dessutom återspeglar de utvecklingen av skyltningens funktion i dagens samhälle. De elektroniska skyltar som finns bland objekten för denna studie, skyltar som visar information om när nästa tåg kommer, var enkla att definiera tack vare det enkla innehållet, men i framtida forskning blir man tvungen att söka hållbara lösningar även på denna problematik.

Den tredje frågeställningen Backhaus (2007: 61) tar upp handlar om *hur man definierar forskningsobjektens lingvistiska egenskaper*. I en nordisk miljö behöver man inte ta ställning till problematiken med översättningar och translitterationer mellan olika skriftsystem, men problematiken angående namn återstår. Eftersom användningen av särskilt engelska, speciellt i kommersiella sammanhang, har blivit vanligare kan man påverka resultaten radikalt genom att antingen räkna namn som engelska eller inte (Backhaus 2007: 62). Flera forskare har diskuterat denna problematik (se t.ex. Tufi & Blackwood 2010; Edelman 2009) och även Backhaus (2007: 62) påpekar att man inte helt borde ignorera namn, eftersom de kan utgöra en betydande del av det lingvistiska landskapet, de kan avslöja hur språkliga attityder påverkar formningen av det lingvistiska landskapet, och olika personer kan ha

varierande uppfattningar om vilken språk de hör till. Jag ser närmare på problematiken av varumärken och andra egennamn nedan i kapitel 2.3.3 där jag också diskuterar min egen definition av dessa element i det aktuella materialet.

När man följer de valda definitionerna konsekvent och har tagit de metodiska problemställningarna i beaktande, kan resultaten av analysen anses vara pålitliga och representativa för det valda lingvistiska landskapet. När man gör jämförelser mellan resultaten – från tidigare forskning eller inom samma studie – bör man dock hela tiden vara medveten om problematiken med de varierande definitionerna och färdig att ifrågasätta de resultat som de leder till. Eftersom denna studie är deskriptiv följer jag de ovan beskrivna definitionerna av objekt och språk konsekvent genom analysen och kommenterar vid behov deras effekt på resultaten.

2.2 Tidigare studier i lingvistiska landskap

Som redan tagits upp i inledningen, har olika forskare från olika delar av världen studerat lingvistiska landskap med en variation av syften och med olika utgångspunkter. Sedan Landry & Bourhis i 1997 införde begreppet har antalet studier vuxit och man kan tala om ett mer samlat fält. Redan före denna tidpunkt hade liknande studier dock utförts av flera forskare åtminstone sedan 1970-talet (Spolsky 2009a: 26), men i avsaknad av gemensamma begrepp oftast utan vetskap om varandras studier (Backhaus 2007: 12). En bra översikt över tidiga studier av lingvistiska landskap finns t.ex. hos Spolsky (2009a: 26–28).

Efter Landry & Bourhis (1997) studie i Quebec har variationen inom fältet varit stort, gällande både miljöer där studier har utförts och vad de har fokuserat på. Studier har i första hand utförts i miljöer med två (eller flera) klart skilda språkgrupper, framför allt i officiellt tvåspråkiga städer (Backhaus 2007: 12). Som exempel på denna typ av miljöer kan bland tidigare forskning nämnas just Kanada (t.ex. Landry & Bourhis 1997), Israel (Ben-Rafael m.fl. 2006), samt Friesland och Baskien (Cenoz & Gorter 2006). Dessutom har flera andra studier analyserat miljöer med mer komplicerade språkförhållanden, bl.a. i Afrika (som Lanza & Woldemariam 2009) eller ”dold” flerspråkighet på platser med ett klart dominerande språk, däribland Japan (Backhaus 2006 och 2007), Thailand (Huebner 2006) och USA (Lou 2010).

Vad gäller olika teman som studierna i lingvistiska landskap har fokuserat på är variationen minst lika stor, och fältet har närmats med många olika syften. Några studier har enbart syftat till att beskriva den språkliga mångfalden i den aktuella miljön, men oftast diskuterar studier ett vidare tema. Detta tema kan vara till exempel språkpolitik (t.ex. Backhaus 2009), globalisering (Lanza & Woldemariam 2009), ändringar i språket och språkbruket (Huebner 2006), en viss typ av språk eller användning av ett visst språk (t.ex. engelska: Karapalo 2011). Alla dessa teman hör mer eller mindre ihop med det lingvistiska landskapets funktion som förmedlare av information (se Landry & Bourhis 1997: 25–29), men även den symboliska funktionen har varit av intresse i tidigare forskning: exempelvis det lingvistiska landskapets betydelse för identitet (Trumper-Hecht 2009) eller dess roll i marknadsföring (Leeman & Modan 2010). Dessutom har det vid sidan av egentliga studier publicerats flera artiklar som diskuterar fältets metodik, potential för forskning av olika teman, eller relation till andra lingvistiska, sociologiska m.fl. forskningsinriktningar.

Jag kommer inte här att kommentera hela forskningsfältet i desto mer detalj, men flera tidigare forskare har skrivit bra översikter över tidigare forskning. En översikt av studier fram till 2007 finns hos Backhaus (2007: 12–53) och nyare studier presenteras i de två samlingsverk nämnda i inledningen (Shohamy & Gorter 2009, Shohamy, Ben-Rafael & Barni 2010). Däremot presenterar jag nedan i korthet tre studier som har speciell relevans för min uppsats, genom att de har fokuserat på nordiska lingvistiska landskap (Hult 2009 och Karapalo 2011) eller fungerat som modell för presentation av resultaten (Backhaus 2007). Dessutom diskuteras ytterligare några studier i följande kapitel om olika forskningsteman.

Den studie som kanske mest har påverkat själva formen av analysen i denna studie är Backhaus (2007) studie om Tokyos lingvistiska landskap. Förutom att han mer generellt beskriver metodiken och forskningsfältet allmänt, har Backhaus genomfört en omfattande studie med material från 28 forskningsområden i Tokyo. Inom detta traditionellt enspråkiga lingvistiska landskap kan idag ses en mängd olika språk: japanska translittererad med latinska bokstäver och engelska, men även kinesiska, koreanska och i mindre omfattning flera andra språk.

Eftersom omständigheterna i Tokyo och Helsingfors/Oslo är så olika, går det inte att direkt jämföra dessa resultat med mina, men Backhaus sätt att presentera resultaten med hjälp av tabeller har fungerat som modell för min analys i kapitel 3.4 respektive 4.4. Med utgångspunkt i frågorna *av vem, för vem* och *hur* analyserar Backhaus nio olika egenskaper inom det lingvistiska landskapet: vilka språk som förekommer (*languages contained*), språkkombinationer (*combinations*), offentliga och privata skyltar (*top-down vs. bottom-up*), geografisk spridning (*geographic distribution*), visuell hierarki av olika språk (*code preference*), är olika språk översättningar eller delar av innehållet (*part writing*), flerspråkighetens synlighet (*visibility*), idiosynkrasi (*idiosyncrasies*) samt avlagringar (*layering*) (Backhaus 2007: 65). Dessa synpunkter diskuteras även i min analys.

Åtminstone ett nordiskt lingvistiskt landskap har uppmärksammats i internationella studier, nämligen det i Malmö genom en studie av Francis M. Hult (2009). Hult fokuserar egentligen på att undersöka hur olika metoder, däribland lingvistiska landskap, kan användas i studier av ”språkekologi”, *language ecology* (som ser på flerspråkighet som en ”ekosystem” bestående av både språk och social miljö, se Hult 2009: 88–90). Samtidigt ger han dock även lite information om ett svenskt lingvistiskt landskap. Hult har samlat material från två olika handelsgator i Malmö, den ena i stadens centrum och den andra i en invandrartät statsdel. Vid sidan av svenskan var engelskan starkt representerad i Hults material, men även olika minoritetsspråk förekom särskilt i det sistnämna området. Även om Hult inte gör en djupare analys av dessa fynd presenterar de ett intressant jämförelseobjekt för diskussionen senare i denna studie.

Även i Finland har det nyligen publicerats en studie av lingvistiska landskap: Jouni Karapalos (2011) pro gradu-avhandling i engelsk filologi vid Tammerfors universitet. Karapalo studerar de engelska texterna som förekommer t.ex. i butikernas ljusreklam i Tammerfors gatubild. Centrala frågor i hans studie är vem som använder engelska och varför. Som utgångspunkt har Karapalo förutom globalisering också teorin om *makroacquisition* (att språk når nya talgemenskaper genom att det tillägnas som andraspråk på global nivå, se Karapalo 2011: 14–17). Karapalos slutsats är att största delen av engelskan (upp till 80 %) är privat (kommersiell) och att den framförallt är populär i namn. Enligt Karapalo (2011: 80) kan inte alla engelska inslag idag förklaras enbart genom globaliseringen. Karapalo

har endast sett på de engelska elementen och därmed inte tagit ställning till det lingvistiska landskapet som helhet. Jag kommer i min diskussion att jämföra mina resultat och de fynd som Karapalo gjort gällande vem som använder engelskan och varför.

2.3 Tre utgångspunkter för studie av lingvistiska landskap

Jag fortsätter beskrivningen av den tidigare forskningen genom att i de följande tre avsnitten se närmare på tre forskningsteman som är av intresse för denna studie. Dessa teman som återkommit i ett flertal tidigare studier och som på många sätt är relaterade till varandra är hur språkreglering påverkar lingvistiska landskap, hurdan effekt globalisering kan ha för lingvistiska landskap, samt hur man bör närma sig varumärken och andra namn i lingvistiska landskap.

2.3.1 Språkreglering och lingvistiska landskap

Språkreglering är ett tema som har varit av intresse för sociolingvistiska studier, däribland lingvistiska landskap. Med *språkpolitik* avses organisering av förhållandet mellan språk och samhälle med medvetna åtgärder. *Språkplanering* är en del av detta och innebär vid sidan av planering av åtgärder även utförande och utvärdering av åtgärderna (Johansson & Pyykkö 2005: 16). Språkpolitik kan fungera på flera nivåer, och språkplaneringen kan indelas i tre kategorier: *statusplanering*, som fokuserar på språkets ställning i samhället, *korpusplanering*, som inriktas på själva språket, samt *planering av språkundervisning* (Johansson & Pyykkö 2005: 17). En omfattande översikt av olika begrepp inom språkreglering ges av af Hällström-Reijonen (2012: 18–21). För studier av lingvistiska landskap är det framför allt den förstnämnda kategorin av språkplanering, som är av intresse. Det bör även uppmärksammas att språkreglering förekommer inte enbart på statlig nivå, utan språkpolitik kan upprätthållas av olika politiska, ekonomiska, språkliga osv. *institutioner* (Johansson & Pyykkö 2005: 18): allt från statliga och lokala myndigheter till privata företag, skolor eller medier.

En domän där språkreglering blir speciellt synlig är språket på allmänna skyltar. Backhaus (2009) diskuterar hur olika regler och lagar påverkar skapandet av ett lingvistiskt landskap. Hurdana regler finns varierar stort från plats till plats: från inga regler alls eller enbart rekommendationer till strikta och omfattande regelverk över vad som får, vad som måste och vad som inte får sättas upp på allmänna platser (Leclerc 1989, via Backhaus 2009: 157).

Backhaus (2009: 157) ger två exempel på språkreglering som representerar motsatta syn på flerspråkigheten av lingvistiska landskap. I Quebec har myndigheterna sedan 1970-talet med hjälp av lagstiftning främjat franskans synlighet och samtidigt i stort sett velat eliminera alla andra språk från det lingvistiska landskapet (Backhaus 2009: 158). Med tiden har lagarna blivit allt striktare och omfattar allt språkbruk, såväl officiella som kommersiella och privata skyltar i det lingvistiska landskapet (Backhaus 2009: 158–161). För Tokyo gäller det motsatta: där har både lokala och nationella myndigheter sedan början av 1990-talet allt mer gett sitt stöd för användning av främmande språk i det lingvistiska landskapet (Backhaus 2009: 158). I Tokyo är reglerna formade mer som rekommendationer och gäller i första hand enbart myndigheternas eget officiellt språkbruk (Backhaus 2009: 162–166).

Även Lanza & Woldemariam (2009) diskuterar språkregleringens påverkan på lingvistiska landskap. Enligt deras studie i Etiopien har språkpolitiken utan tvekan en stor betydelse för hur det lingvistiska landskapet formas (Lanza & Woldemariam 2009: 193). Sedan 1991 har den etiopiska språkpolitiken inte längre syftat till att upprätthålla dominansen av ett nationellt språk, utan främjat rätten till att använda de olika lokala språken (Lanza & Woldemariam 2009: 193f) och således även gjort dem synliga i det lingvistiska landskapet. Men trots att språkpolitiken är klart uttalad, konstaterar Lanza & Woldemariam (2009: 194) att de praktiska förhållandena är en helt annan sak. Enligt dem vitnar situationen där bara några språk kommer med i det lingvistiska landskapet om ideologiska synpunkter: hur ser de som skapar det lingvistiska landskapet på de olika språkens värde, relevans och potential (Lanza & Woldemariam 2009: 202). Slutsatsen i deras studie är att den välmenande politiken har resulterat i att ett starkt lokalt språk kommit med i det lingvistiska landskapet medan de andra minoritetsspråken blivit helt osynliga, något som även kunde påverka de talade språkens ställning (Lanza & Woldemariam 2009: 202f).

För min studie är språkreglering av intresse framför allt eftersom de lingvistiska landskap som jag studerar innehåller många offentligt uppsatt skyltar, som styrs av både språklagar och mer specifika språkpolicyer. Dessutom är de språkliga förhållandena i dessa städer sådana, att det genom språkpolitik kunde vara möjligt att påverka de lingvistiska landskapen. Jag återkommer till diskussionen genom att ta upp aktuella språklagar och -policyer i kapitel 3.2 respektive 4.2 och att diskutera hur dessa realiserar i de aktuella lingvistiska landskapen i kapitel 5.2.

2.3.2 Globalisering i lingvistiska landskap

Som framgick av Backhaus (2009) studie ovan, är språkpolitik ofta en reaktion för eller emot användning av främmande språk i det lingvistiska landskapet. Forskarna lyfter ofta fram globaliseringen som en förklaring till den allt större förekomsten av främmande språk i olika lingvistiska landskap. Jag kommer inte att diskutera globalisering som fenomen eller dess påverkan på språk i allmänhet, men nämner kort hur globalisering kan sägas påverka de lingvistiska landskapen.

Spridningen av engelska ses ofta som ett tecken på globalisering. Till exempel Karapalo (2011) tar upp globaliseringen som en förklaring till tillkomsten av engelska i Tammerfors gatubild och även Lanza & Woldemariam (2009) tar vid sidan av språkpolitiken upp globaliseringens påverkan på det etiopiska lingvistiska landskapet. På grund av globaliseringen flyttar både idéer och människor sig mer från land till land och därmed sprids också språken. Engelskan används allt oftare för att beskriva internationella fenomen, men framför allt för att göra informationen mer lättillgänglig för personer som inte har kunskaper i det lokala språket. Men språket som har denna funktion i det lingvistiska landskapet behöver inte alltid vara engelska, som t.ex. Backhaus (2007; kinesiska och koreanska i Tokyo) eller Kallens (2009; flera ”turistspråk” i Irland) studier visar.

Men att erbjuda lättare kommunikation är inte den enda funktionen som globaliseringen innebär för engelskan (och andra ”främmande” språk) i de lingvistiska landskapen. Tvärtemot vad man kunde föreställa sig, påpekar Lanza & Woldemariam (2009: 201) att engelskan inte alls har någon viktig kommunikativ funktion i det etiopiska lingvistiska landskapet: det finns ingen engelskspråkig

befolkning, de engelska beläggen kan inte sägas betjäna turism, och de engelska texterna är dessutom mindre detaljerade än beläggen på lokala språk. Däremot har engelskan en annan specifik funktion, som Lanza & Woldemariam (2009: 201) har upptäckt: den används som en symbol för modernitet och det globala. Även Karapalo (2011: 80) märkte att engelskan var populär i namn, vilket kan vara tecken på det samma.

Därmed kan alltså dras slutsatsen att engelskan genom globaliseringen har blivit ett ”världsspråk” med både kommunikativ och symbolisk funktion i de lingvistiska landskapen. Och som flera studier i lingvistiska landskap har visat, dras det speciellt nytta av detta inom det kommersiella språket. Men återigen bör man uppmärksamma att språkets symboliska värde i lingvistiska landskap inte gäller enbart engelskan, trots att den har fått mest uppmärksamhet från allmänheten. Även andra språk associeras gärna med olika symboliska egenskaper, något som ytterligare stärkts av globaliseringen: t.ex. kan man använda franska i modereklam eller italienska i namnet på en restaurang. Denna typ av användning av olika språk gäller inte minst just namn och varumärken. Lanza & Woldemariam (2009: 202) har märkt hur kända varumärken, som de definierar som symboler för globalisering, kan användas för samma symboleffekt som olika språk, genom att t.ex. ge sitt kafé namnet Starbucks (utan att det har något med det egentliga varumärket att göra). Dessutom varierar det symboliska värdet i olika lingvistiska landskap; globaliseringen har alltså ofta blivit ”glokalisering”, där globala och lokala idéer blandas (om språk och globalisering allmänt, se t.ex. Brunstad 2006).

Globaliseringen har således oftast bidragit till att öka mångfalden i de lingvistiska landskapen, men samtidigt kan de internationella elementen orsaka huvudbry för analys av det lingvistiska landskapet, något som diskuteras i följande kapitel. I denna studie är jag speciellt intresserad av den effekt globaliseringen kan ha haft för de aktuella lingvistiska landskapen: hurdan är engelskans roll i dessa lingvistiska landskap och förekommer det andra språk eller internationella varumärken, med symbolisk funktion eller som kommunikativa medel i offentlig information. Jag kommer att diskutera detta i samband med analysen och sedan på basis av resultaten göra jämförelser mellan de två aktuella lingvistiska landskap jag undersöker och gentemot tidigare forskares fynd.

2.3.3 Varumärken och andra namn i lingvistiska landskap

Som kom fram redan ovan har globaliseringen gjort att olika internationella varumärken bland flera belägg på främmande språk blivit mer synliga i de lingvistiska landskapen. Som Edelman (2009: 151) sammanfattar: ”proper names contribute greatly to the multilingual appearance of the linguistic landscape”. Men för forskare som ska analysera lingvistiska landskap är namn på flera sätt problematiska. Speciellt namn appellerar till känslorna hos mottagaren (Edelman 2009: 144), vilket är en orsak varför olika personer kan uppfatta dem på olika sätt. Även Tufi & Blackwood (2010: 198) fäste uppmärksamhet vid denna problematik, när de upptäckte att olika forskare i en gemensam forskning kategoriserade de internationella varumärken i franska och italienska lingvistiska landskap på olika sätt. Som för onomastiken är frågan om namn ska behandlas som en del av språket eller inte ett komplicerat problem för forskningen av lingvistiska landskap. Det finns flera faktorer som påverkar hur namn identifieras språkligt (Tufi & Blackwood 2010: 199): i hurdan sammanhang och i vilken betydelse namnet förekommer, observatörens nationalitet (och troligen andra personliga egenskaper som ålder eller kön), hur bekant varumärket är, samt vad som uppfattas som dess ursprung (*country of origin, COO*).

Att det inte är frågan om en enkel problemställning diskuteras vidare av Edelman (2009: 145), som nämner varumärket ”Nike” som exempel: borde det uppfattas som engelska (varumärket är amerikanskt), grekiska (varifrån namnet härstammar) eller som en del av det aktuella lokala språket? Som speciellt svåra fall nämner hon namn som varierar mellan språk (namn på t.ex. regenter och platser som översätts) och internationella varumärken som använder olika namn i olika regioner (Edelman 2009: 145). Dessutom försvåras definitionerna av att namnen förekommer såväl självständigt som i texter (Edelman 2009: 145). Tufi & Blackwood (2010: 199f) sammanfattar problematiken i tre utmaningar som forskaren bör ta i beaktande: att förståelsen av varumärken påverkas av personliga egenskaper (vilket innebär en personlig hellre än kollektiv upplevelse av lingvistiska landskap), att namn kan (korrekt eller felaktigt) associeras med ett visst språk eller nationalitet, samt att man ändå bör klassificera namn i analysen av lingvistiska landskap. Det är det sistnämnda som är relevant att diskutera vidare även i denna studie.

Enligt Edelman (2009: 145–147) har olika forskare prövat varierande lösningar på problematiken och hon själv identifierar två möjligheter för analys av varumärken i lingvistiska landskap. Antingen tar man bort namnen från materialet (när de inte entydigt kan identifieras med ett visst språk), eller så behandlar man dem som alla andra ord och helt enkelt länkar dem till sitt originalspråk (Edelman 2009: 149). Även enligt Tufi & Blackwood (2010: 200) är det en möjlig lösning att i analysen skapa en egen kategori för internationella namn och varumärken. Men genom att behandla dessa element som ”icke-språk” tas de bort från den lingvistiska analysen, vilket – som redan nämndes på s. 10 – leder till att mångfalden i det lingvistiska landskapet minskas. Tidigare forskare som inom lingvistiska landskap har diskuterat problematiken har enbart närmat sig det från ett språkvetenskapligt perspektiv, medan Tufi & Blackwood (2010: 201) tar upp möjligheten att söka lösningar även genom teorier inom marknadsföring och socialpsykologi.

Enligt Tufi & Blackwood (2010: 204) borde man ta i beaktande språkets symbolvärde när varumärken förklaras. De ställer även frågan huruvida varumärken och andra liknande belägg ännu idag borde ses som element ur ett visst språk, eller om de hellre har blivit någon typ av internationell kunskap, som blir en del av varje språk där de får en betydelse (Tufi & Blackwood: 2009: 201). Spolsky (2009b: 71, via Tufi & Blackwood 2009: 205) i sin tur föreslår att man borde skilja mellan lokala och globala skyltar, eftersom förekomsten av den senare typen ofta är mer relevant än språket i dem.

Som resultat av diskussionen föreslår Tufi & Blackwood (2010: 208) en tredelad tillnärmning till hur varumärken (och andra namn) kunde analyseras i lingvistiska landskap. Först borde man kategorisera varumärken i sin egen kategori, för att identifiera deras andel av materialet. Andra steget skulle vara att identifiera ursprungsspråket hos varumärken så att t.ex. flerspråkigheten i det lingvistiska landskapet kan analyseras. Det tredje steget skulle vara att undersöka de symboliska associationer som varumärken identifieras med. Detta förslag innebär att varumärken tas med i analysen av lingvistiskt landskap, något som är högst relevant i allt mer kommersialiserade och globaliserade miljöer (Tufi & Blackwood 2010: 208). Dessutom möjliggör den att analysen kan göras från olika perspektiv. Vilket perspektiv som är mest relevant för en studie, beror på dess syfte och därför är det även viktigt att beskriva den valda metodiken noggrant (Edelman 2009: 153).

Jag har för denna studie valt en tillnärmning som strävar efter att både visa fram den språkliga mångfalden som varumärken är med att skapa och hålla analysen relativt enkel genom att koncentrera mig på de lingvistiska egenskaperna. Jag definierar alla varumärken och andra namn (dock inte personnamn) som en del av deras ursprungsspråk när de förekommer självständigt, men som en del av det omgivande språket när de används i löpande text. Till exempel definierar jag varumärket ”Subway” som engelskan när den förekommer för sig själv, men det finska ”Nokia” i reklamtexten ”Sommertilbud på Nokia C7” från Oslo räknas som norska. Vidare har några element som förkortningar i logotyper samt några namn, till exempel ”Samsung” eller ”JCDecaux” (reklamföretaget verksam i Helsingfors metro och Oslos T-bane) inte beaktats i den lingvistiska analysen, eftersom de kan vara speciellt svåra att associera med något originalspråk. Jag kommer dock att lyfta fram varumärken i diskussionen när de förekommer i materialet, för att bättre ta hänsyn till deras inverkan på det lingvistiska landskapet.

3 Det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro

Jag övergår nu till att presentera de lingvistiska landskapen jag har studerat, först det i Helsingfors metro och därefter (i kapitel 4) det i Oslos T-bane. Jag börjar med att i korthet presentera den språkliga situationen i Helsingfors samt hurdana språklagar och språkpolicyer som är i kraft i det studerade lingvistiska landskapet. Därefter beskriver jag hur jag valt de stationer som utgör forskningsområdet och diskuterar problematiska fall i definitionen av forskningsobjekten. I kapitel 3.4 ges sedan den empiriska beskrivningen av det aktuella lingvistiska landskapet.

3.1 Språksituationen i Helsingfors

Helsingfors, både Finlands huvudstad och landets största stad, har traditionellt varit en tvåspråkig stad. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet ändrades dock språksituationen i staden relativt snabbt från en klar svenskspråkig majoritet till allt starkare finskspråkig majoritet (Paunonen 2006: 24). Under 1900-talet har den svenskspråkiga minoritetens andel minskat från 35,1 % år 1910 till 6,3 % i 2004, men eftersom stadens befolkning har samtidigt vuxit från 139 497 till 559 330 personer, har antalet svenskspråkiga endast minskat från cirka 49 000 till cirka 35 000 personer (Paunonen 2006: 24). Vid sidan av dessa två språk har det i staden i varierande grad även talats bl.a. ryska och tyska. För en vidare historisk översikt och beskrivning av de olika språken som talas i Helsingfors, se nedan, samt artiklar i Juusela & Nisula 2006.

Vid årsskiftet 2010/2011 hade staden sammanlagt 588 549 invånare, varav majoriteten (83,2 %, 489 615 personer) hade finska som modersmål (Helsingfors stads faktacentral 2011a: 6). Det andra traditionella språket i staden är svenska, som 6 % (35 459 personer) av stadens invånare hade som modersmål under samma tidpunkt (Helsingfors stads faktacentral 2011a: 6). I förhållande till hela landet, är finskspråkigas andel något mindre och svenskspråkigas något större i Helsingfors: av Finlands befolkning hade 90,4 % finska och 5,4 % svenska som modersmål vid årsskiftet 2010/2011 (Helsingfors faktacentral 2011a: 6).

Av Helsingfors invånare hade 10,8 % (63 475 personer) andra språk än finska eller svenska som modersmål, vilket är klart mer än i Finland som helhet (4,2 %) (Helsingfors stads faktacentral 2011a: 6). De största språkgrupperna i staden i början av 2011 var ryska (13 684 personer), estniska (7 940) och somaliska (6 513), som sammanlagt utgjorde cirka 44 % av de med främmande språk som modersmål (Helsingfors stads faktacentral 2011b: 9). I många av förorterna längs metrolinjen är antalet utländska medborgare större än stadens medeltal (7,6 %), t.ex. i Kvarnbäcken där över 10 % av invånarna har utländskt medborgarskap (Helsingfors stads faktacentral 2011b: 11). Av detta kan dras slutsatsen att en större andel av invånarna i dessa statsdelar än i hela staden på motsvarande sätt har ett främmande språk som modersmål, vilket även kunde tänkas påverka det lingvistiska landskapet. Stadsdelarna längs metrolinjen är dock olika, och t.ex. i Brändö finns det mindre utländska invånare (3–7,5 %) än stadens medeltal (Helsingfors stads faktacentral 2011b: 11).

3.2 Språklagar och -policyer i Helsingfors metro

Hurdant det lingvistiska landskapet blir påverkas inte bara av den språkliga situationen stadens befolkning lever i och dess talspråk, utan i högsta grad även av språkpolitiken (se även kapitel 2.3.1). Det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro regleras genom både nationella lagar och stadens egna språkpolicyer. I Finland säkras de språkliga rättigheterna och landets tvåspråkighet redan i grundlagen (Nuolijärvi 2005: 287) och därtill finns en särskild språklag. Den nuvarande språklagen (Språklag 2003) trädde i kraft i början av 2004 och ersatte då språklagen från 1922. Jag tar nedan upp några av lagens bestämmelser som kan anses påverka det lingvistiska landskapet; för en utförligare beskrivning av språklagens innehåll och effekt allmänt se t.ex. Nuolijärvi (2005: 287–293).

Enligt språklagen är kommuner antingen enspråkiga eller tvåspråkiga med finsk eller svensk majoritet. Kommunen är tvåspråkig om minst 8 % eller 3000 av dess invånare har det andra språket som sitt modersmål (Språklag 2003: 5 §). Därmed är alltså Helsingfors officiellt tvåspråkigt, vilket har betydelse för språkbruket i officiell information. I lagens 32 § om information från myndigheterna lyder det första

momentet: ”Information som statliga och kommunala myndigheter riktar till allmänheten skall ges på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner” (Språklag 2003: 32 §). Vidare i följande paragraf om ”skyltar och ortnamn samt kollektivtrafik” skrivs i första och fjärde moment följande.

Texten på skyltar, trafikmärken och andra motsvarande anslag som riktar sig till allmänheten och som myndigheterna sätter upp i tvåspråkiga kommuner skall finnas på finska och svenska, om man inte enligt internationell praxis använder enbart ett utländskt språk.

Bestämmelser om de språk som skall användas på skyltar och information till passagerarna i kollektivtrafiken kan utfärdas genom förordning av statsrådet. (Språklag 2003: 33 §)

Någon förordning om språken i kollektivtrafiken som nämns i lagen har dock inte utfärdats. De olika bestämmelserna i språklagen betyder således att åtminstone den offentliga delen av det lingvistiska landskapet i Helsingfors borde i stort sett vara tvåspråkig med både finska och svenska, och därtill öppnas möjligheten att använda utländska språk.

I Helsingfors metro finns flera aktörer som bidrar till forandet av det lingvistiska landskapet. Den mest centrala aktören är HST (egentligen Helsingfors stads affärsverk HST, på finska Helsingin kaupungin HKL-liikelaitos; tidigare Helsingfors Stads Trafikverk), som sköter såväl metrotrafiken som metrons infrastruktur, däribland stationerna och deras skyltning. De offentliga skyltarna på stationerna har huvudsakligen planerats för HST av en arkitektbyrå (Arkkitehtitoimisto Esa Piironen Oy) och skyltdesignen har med undantag för mindre uppdateringar varit enhetlig sedan metron öppnades på 1980-talet. I genomförandet av skyltningen på stationerna används en designmanual ”Metroasemien opastusjärjestelmän rakenneselvitys ja suunnitteluohje” (ungefär ”konstruktionsbeskrivning och planeringsanvisning av metrostationernas skyltsystem”). Denna designmanual innehåller även anvisningar för språket i skyltarna: informationen ska alltid återges på två språk (dvs. finska och svenska) och även engelska bör användas när det finns utrymme för det. Angående engelskan har HST under flera år haft policyn att den används i skyltningen när det anses vara relevant. (Maunuksela 2012.)

Sedan 2010 har funktionen som trafikens beställarmyndighet övertagits från HST av samkommunen Helsingforsregionens Trafik (HRT, på finska Helsingin Seudun Liikenne, HSL), som ansvarar för all kollektivtrafik i hela huvudstadsregionen. HRT ansvarar bl.a. för biljetter samt planering och marknadsföring av kollektivtrafiken. HRT syns i metrons lingvistiska landskap genom att HST har upplåtit annonsplatser på metrostationer för HRT:s kollektivtrafikinformation (Maunuksela 2012).

Reklamplatsernas antal och placering på stationerna planeras av HST i samarbete med arkitekter. Själva säljandet av reklamplatser upplåter HST dock genom konkurrensutsättning till utomstående företag: för närvarande har man ett avtal om reklamplatser med företaget JCDecaux. Det lingvistiska landskapet i metron är i kontinuerlig förändring främst genom att reklamannonser på de olika stationerna byts ut regelbundet. Hur ofta detta sker beror på hur lång tid annonsplatsen säljs för: en normal tidsperiod är två veckor. (Maunuksela 2012.)

3.3 Om Helsingfors metro som forskningsområde

Helsingfors metro, som under året 2010 hade cirka 57,1 miljoner passagerare (HRT 2011: 9), består av en linje med två grenar och sammanlagt 17 stationer (se bild 1 på följande sida)¹. Som forskningsområde i Helsingfors har jag valt fem metrostationer: Brändö, Fiskehamnen², Kajsaniemi, Kvarnbäcken och Sörnäs. Cirka 29 % av metrons stationer finns alltså med i studien. För att uppnå variation i materialet har jag valt olika typer av stationer enligt följande tre kriterier.

1. Var i staden stationen ligger:

- två stationer i innerstaden: Kajsaniemi och Sörnäs,
- en station på gränsen till innerstaden: Fiskehamnen,
- en station i äldre förort ("villastad"): Brändö,
- en station i höghusförort från 1960-talet: Kvarnbäcken.

2. Hur stationen är utformad:

- två tunnelstationer med mittplattform: Kajsaniemi och Sörnäs,

¹ För mer information om Helsingfors Metro, se t.ex. Schwandl (2004), Tolmunen (2007).

² Området och stationen heter egentligen Fiskehamnen, trots att det på stationen och i HST:s och HRT:s informationsmaterial används formen Fiskhamnen.

- en utomhusstation med sidoplattform: Fiskehamnen,
 - två utomhusstationer med mittplattform: Brändö och Kvarnbäcken.
3. När stationen har öppnats:
- tre ”äldre” stationer: Kajsaniemi (öppnad 1995), Kvarnbäcken (1986) och Sörnäs (1984),
 - den nyaste stationen: Fiskehamnen (öppnad 2007),
 - en nyligen renoverad station: Brändö (renoveringen färdig 2011³).

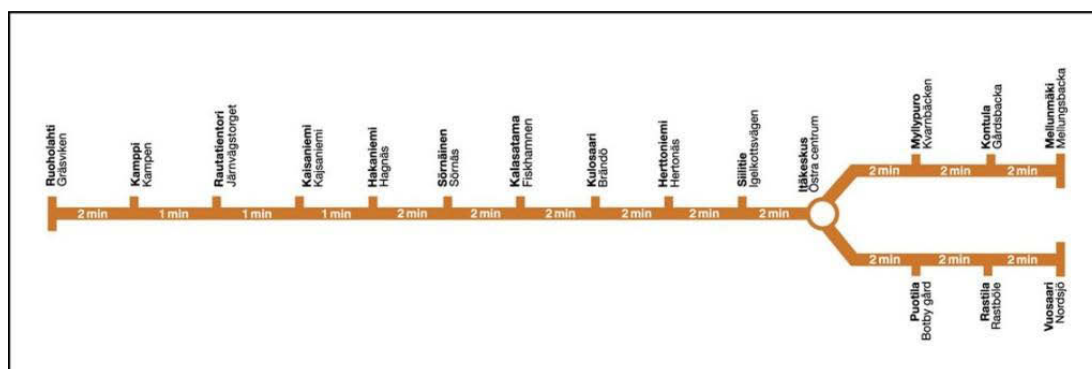

Bild 1. Karta över Helsingfors metro. (HST 2012)

Valet av forskningsområden har gjorts slumpmässigt så att ändå hänsyn tas till flest möjliga variabler som kan tänkas påverka de lingvistiska förhållandena, men för att samtidigt av praktiska skäl undvika de allra livligaste stationerna. De två stationer i förorterna har valts från områden med olika sociala karaktär (Brändö: ”dyr” villastad, Kvarnbäcken: förort med många invandrare). Eftersom stationer i Helsingfors vanligen har mittplattform, har jag tagit med den ena stationen med sidoplattform (Fiskehamnen) för att se om stationens utformning påverkar skyltningen. Dessutom har jag valt stationer med varierade öppningsdatum för att få fram möjliga avlagringar av äldre och nyare skyltar.

På de nämnda stationerna har jag den 21 augusti 2011 (Brändö, Fiskehamnen och Kvarnbäcken) samt den 4 september 2011 (Kajsaniemi och Sörnäs) fotograferat alla skyltar som finns synliga på plattformsnivån. Materialet består alltså av alla

³ När materialet samlades in fanns det fortsättningsvis undantagsarrangemang på stationen, men de har inte påverkat materialet märkbart.

offentliga skyltar (passagerarinformation, säkerhetsinstruktioner, trafiktekniska skyltar osv.) och all reklam på väggarna, på golvet, i taket, på varuautomater, samt varningsskyltar på strömskenans skyddsbrädd och klotter i form av klistermärken. Jag har även tagit med de elektroniska skyltar som ger information om nästa tåg och dess destination på två språk (se bild 2), men de små displayerna på varuautomater och resekortläsare (på Fiskehamnen) är inte medtagna.

Bild 2. Exempel på elektronisk skylt (från Kvarnbäcken).

Som diskuterats på s. 9–10, har för den kvantitativa analysen varje fysisk skylt räknats som ett eget objekt. Några av de fysiska stöden innehåller flera skyltar: t.ex. räknas olika sidor av skyltar separat och på framsidan av varuautomater räknas varje avgränsat element separat. Där skyltar har klara fysiska kanter har definitionen varit enkel, likaså när en ram innehåller två eller flera separata affischer (som då räknas var för sig). Den mest påfallande delen av skyltningen på Helsingfors metrostationer är ”randen” på väggar som innehåller en stor del av de offentliga skyltarna (se bild 3). Detta var också det mest svårdefinierade objektet, eftersom dess olika delar inte alltid har klara gränser. Där har jag valt att definiera varje textuell helhet och fysiska block som en egen skylt: enligt denna definition finns det fyra skyltar (”Kaisaniemi”, ”Kajsaniemi”, ”Asiaton oleskelu kielletty/Obehörig vistelse förbjuden” och ”Tupakointi kielletty/Rökning förbjuden”) i sektionen som visas på bild 3 nedan.

Bild 3. Exempel på skyltar i "randen" på stationsväggen, som innehåller en stor del av de offentliga skyltarna (Kaisaniemi).

3.4 Analys av materialet från Helsingfors

I detta kapitel analyserar jag det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro. Jag undersöker följande egenskaper i fem underavsnitt: vilka språk förekommer i materialet (kapitel 3.4.1), i hurdana kombinationer förekommer de (kapitel 3.4.2), finns det skillnader mellan offentligt och kommersiellt språkbruk (kapitel 3.4.3), hur synligt är flerspråkigheten (kapitel 3.4.4) och slutligen, vilken funktion har flerspråkigheten (kapitel 3.4.5) på skyltarna.

Inom de i kapitel 3.3 definierade forskningsområdena förekom sammanlagt 1391 skyltar med skrift och dessa utgör materialet för analysen. Antalet skyltar skiljer sig åt mellan stationerna: från 101 (Brändö) till 514 (Sörnäs) skyltar per station. Antalet skyltar per station presenteras nedan i tabell 1. Skyltarna har i tabellen även grupperats utgående från om de är enspråkiga eller flerspråkiga, antingen två- eller trespråkiga, eftersom de flerspråkiga är av särskilt intresse i den kvalitativa analysen.

Tabell 1. Antalet skyltar i Helsingfors, samt de en-, två- och trespråkiga skyltarnas andel

<i>station</i>	<i>antal skyltar</i>	<i>varav enspråkiga</i>	<i>varav tvåspråkiga</i>	<i>varav trespråkiga</i>
Brändö	101	29 (28,7 %)	27 (26,7 %)	45 (44,6 %)
Fiskehamnen	156	80 (51,3 %)	44 (28,2 %)	32 (20,5 %)
Kajsaniemi	473	213 (45,0 %)	211 (44,6 %)	49 (10,4 %)
Kvarnbäcken	147	67 (45,6 %)	60 (40,8 %)	20 (13,6 %)
Sörnäs	514	266 (51,8 %)	196 (38,1 %)	52 (10,1 %)
Sammanlagt	1391	655 (47,1 %)	538 (38,7 %)	198 (14,2 %)

Som framgår av tabell 1 ovan finns det sammanlagt nästan lika mycket enspråkiga (47,1 %) som flerspråkiga skyltar (52,9 %). Dessutom bör man ta i beaktande att flera av de enspråkiga skyltarna är en del av ett tvåspråkigt skyltpar: en motsvarande skylt på ett annat språk ligger nära (som skyltarna ”Kaisaniemi” och ”Kajsaniemi” i bild 2 på s. 26); denna typ av flerspråkighet diskuteras närmare i kapitel 3.4.4. På tre av fem stationer, Fiskehamnen, Kvarnbäcken och Sörnäs, är det vanligast att skylten är enspråkig (45,6–51,8 %). I Kajsaniemi finns det i princip lika många en- som tvåspråkiga skyltar (213 eller 45,0 % respektive 211 eller 44,6 %). Ett speciellt fall är Brändö, där de trespråkiga skyltarna utgör hela 44,6 % av alla skyltarna på stationen. Här kan man ana en tidsmässig utveckling: efter renoveringen där är de offentliga skyltarna på Brändö i regel trespråkiga. Denna tolkning stöds även av att Fiskehamnen, den senast öppnade stationen, har den största andelen trespråkiga skyltar (20,5 %) bland de andra stationerna.

3.4.1 Språk

Inte överraskande förekommer de båda inhemska språken, finska och svenska, samt engelska på skyltar i Helsingfors metro. Finskan är det vanligaste språket och förekommer på 1209 (86,9 %) av alla skyltar. Även svenskan förekommer på över hälften av alla skyltar: totalt på 795 skyltar (57,2 %). Engelskan finns med på 305 av skyltarna, vilket motsvarar cirka en femtedel (21,9 %). Andra främmande språk är däremot mycket ovanliga. På enstaka skyltar förekommer dock franska (9 skyltar,

0,6 %), spanska (6 skyltar, 0,4 %) och tyska (1 skylt, 0,1 %). I tabell 2 nedan redovisas för antalet skyltar utgående från språk samt deras andel av alla skyltar.

Tabell 2. Förekomster av olika språk på skyltar i Helsingfors

	<i>finska</i>	<i>svenska</i>	<i>engelska</i>	<i>franska</i>	<i>spanska</i>	<i>tyska</i>
Brändö	89 (88,1 %)	79 (78,2 %)	50 (49,5 %)			
Fiskehamnen	123 (78,8 %)	105 (67,3 %)	36 (23,1 %)			
Kajsaniemi	419 (88,6 %)	262 (55,4 %)	98 (20,7 %)	3 (0,6 %)		
Kvarnbäcken	132 (89,8 %)	85 (57,8 %)	30 (20,4 %)			
Sörnäs	446 (86,8 %)	264 (51,4 %)	91 (17,7 %)	6 (1,2 %)	6 (1,2 %)	1 (0,2 %)
Sammanlagt	1209 (86,9 %)	795 (57,2 %)	305 (21,9 %)	9 (0,6 %)	6 (0,4 %)	1 (0,1 %)

Av tabell 2 ovan framgår att andelen skyltar med finska är nästan lika stor på varje station (från 78,8 % på Fiskehamnen till 89,8 % på Kvarnbäcken). Skillnaderna är större bland de andra språken: svenskan förekommer på dryga hälften av skyltarna på Sörnäs, Kajsaniemi och Kvarnbäcken, men på två tredjedelar av skyltarna på Fiskehamnen och på över tre fjärdedelar (78,2 %) på Brändö. Även engelska är vanligast i skyltarna på Brändö, där den förekommer på nästan hälften (49,5 %) av skyltarna. På andra stationer är andelen engelska avsevärt lägre: mellan 17,7 % på Sörnäs och 23,1 % på Fiskehamnen. Intressant att notera är att när engelskan är vanligare förekommer även svenska på en större andel av skyltarna, i och med att båda språk finns på de trespråkiga skyltarna (se s. 28 och kapitel 3.4.2) på de aktuella stationerna (Brändö och Fiskehamnen). Av de andra språken förekommer franska på tre skyltar på Kajsaniemi och sex på Sörnäs, spanska på sex skyltar på Sörnäs och även den enda tyska skylten finns på Sörnäs station.

3.4.2 *Språkkombinationer*

De sex språken i det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro förekommer i sammanlagt nio olika kombinationer. Fyra av språken (finska, svenska, engelska och tyska) förekommer vart för sig på enspråkiga skyltar och på de flerspråkiga skyltarna förekommer två tvåspråkiga (finska/svenska och finska/engelska) och tre trespråkiga (finska/svenska/engelska, finska/franska/engelska och finska/engelska/spanska) kombinationer. I detta skede av analysen tas det inte ställning till språkens andel av skyltens innehåll eller i vilken ordning språken förekommer i skylten, utan dessa egenskaper diskuteras nedan i kapitel 3.4.5. Det finns klara skillnader i antalet skyltar av de olika typerna och i tabell 3 nedan redovisas de olika språkkombinationernas andel av skyltarna på olika stationer respektive i Helsingfors metros lingvistiska landskap som helhet.

Klart vanligast är skyltar med enbart finska (473 skyltar, 34,0 %) och med både finska och svenska (439 skyltar, 31,6 %). Även enspråkigt svenska skyltar och trespråkiga skyltar med finska, svenska och engelska kan anses vara relativt vanliga med 12,4 % (173 skyltar) respektive 13,2 % (183 skyltar) av alla skyltar. Den femte språkkombinationen som förekommer i över en procent av alla skyltarna är de tvåspråkigt finsk-engelska skyltarna, vars andel är 7,1 % (99 skyltar). De fyra vanligaste språkkombinationerna förekommer på alla fem stationer, medan de finsk-engelska skyltarna finns på alla andra utom Brändö station, trots att det just är i Brändö som engelskan förekommer på den största andelen av skyltarna (se kapitel 3.4.1).

Som tabell 3 visar finns det bara några få exempel på de andra språkkombinationerna. Det finns sammanlagt endast åtta enspråkigt engelska skyltar, som dock är fördelade på fyra olika stationer (Brändö, Fiskehamnen, Kajsaniemi och Sörnäs). Trespråkiga skyltar med finska, franska och engelska finns i Kajsaniemi (3 skyltar) och Sörnäs (6 skyltar), sammanlagt på nio skyltar. Alla sex skyltar med finska, engelska och spanska finns på Sörnäs station, likaså den enda enspråkiga tyska skylten. Alla språkkombinationer förekommer således inte på alla stationer och det är enbart Sörnäs station som har skyltar av alla nio typerna. På Kajsaniemi finns skyltar med sju olika språkkombinationer, på Fiskehamnen förekommer sex och på

både Brändö och Kvarnbäcken fem av språkkombinationerna (se detaljer i tabell 3 nedan).

Tabell 3. Språkkombinationer på skyltar i Helsingfors

	Brändö	Fiskehamnen	Kajsaniemi	Kvarnbäcken	Sörnäs	Sammanlagt
<i>endast finska</i>	17 (16,8 %)	47 (30,1 %)	159 (33,6 %)	52 (35,4 %)	198 (38,5 %)	473 (34,0 %)
<i>endast svenska</i>	7 (6,9 %)	32 (20,5 %)	53 (11,2 %)	15 (10,2 %)	66 (12,8 %)	173 (12,4 %)
<i>endast engelska</i>	5 (5,0 %)	1 (0,6 %)	1 (0,2 %)		1 (0,2 %)	8 (0,6 %)
<i>endast tyska</i>					1 (0,2 %)	1 (0,1 %)
<i>finska & svenska</i>	27 (26,7 %)	41 (26,3 %)	163 (34,5 %)	50 (34,0 %)	158 (30,7 %)	439 (31,6 %)
<i>finska & engelska</i>		3 (1,9 %)	48 (10,1 %)	10 (6,8 %)	38 (7,4 %)	99 (7,1 %)
<i>finska, svenska, engelska</i>	45 (44,6 %)	32 (20,5 %)	46 (9,7 %)	20 (13,6 %)	40 (7,8 %)	183 (13,2 %)
<i>finska, franska, engelska</i>			3 (0,6 %)		6 (1,2 %)	9 (0,6 %)
<i>finska, engelska, spanska</i>					6 (1,2 %)	6 (0,4 %)
	<i>101</i> <i>(100 %)</i>	<i>156</i> <i>(100 %)</i>	<i>473</i> <i>(100 %)</i>	<i>147</i> <i>(100 %)</i>	<i>514</i> <i>(100 %)</i>	1391 (100 %)

Vidare finns det skillnader i hur vanliga respektive språkkombinationer är på de olika stationerna, vilket framgår av tabell 3. Skyltar av de två sammanlagt vanligaste typerna (finska och finsk-svenska) är vanligast även på fyra av stationerna: Fiskehamnen (30,1 och 26,3 % av stationens skyltar), Kajsaniemi (33,6 och 34,5 %), Kvarnbäcken (35,4 och 34,0 %) samt Sörnäs (38,5 och 30,7 %). På Brändö däremot

är den klart vanligaste typen (44,6 %) de trespråkiga skyltarna med finska, svenska och engelska. De tvåspråkiga skyltarna med finska och svenska är där nästan lika vanliga som på andra stationer (26,7 %), medan de enspråkigt finska skyltarnas andel (16,8 % av skyltarna på Brändö) är hälften mindre än på andra stationer.

Andelen skyltar med andra språkkombinationer varierar däremot mer mellan olika stationer. Värt att notera är att de enspråkigt svenska skyltarna utgör hela 20,5 % av skyltarna på Fiskehamnen, när deras andel av alla skyltar på respektive station på andra stationer är mellan 6,9 % (Brändö) och 12,8 % (Sörnäs). På Fiskehamnen finns det även lika mycket (dvs. 20,5 %) trespråkiga skyltar med finska, svenska och engelska. Dessa observationer passar samman med observationen i föregående kapitel om att svenskan (vid sidan av engelskan) förekommer i större andel av skyltarna på just Fiskehamnen och på Brändö. Avvikande siffror gäller även för de tvåspråkiga finsk-engelska skyltarna på Kajsaniemi, där de utgör 10,1 % av alla skyltar, och för de enspråkigt engelska skyltarna på Brändö, som utgör 5,0 % av skyltarna på stationen. Det bör dock påpekas att alla fem skyltar i den sistnämnda gruppen innehåller enbart det svårdefinierbara ordet ”Stop” (se bild 4). På samma sätt bör det i analysen av de olika språkens ställning i det lingvistiska landskapet tas i beaktande att i flera av skyltarna utgörs den engelska (eller spanska/franska) delen av namn och varumärken, se vidare exemplen i kapitlen 3.4.3 och 3.4.5 nedan.

Bild 4. Enspråkig engelsk skylt: ”Stop”, samt en trespråkig skylt (Brändö).

3.4.3 Offentligt - kommersiellt

Som exemplet från tidigare forskning visat, skiljer forskare som studerat lingvistiska landskap oftast mellan offentligt och privat uppsatt språk i sina analyser (se s. 9 i denna studie samt Gorter 2006: 3). Eftersom det aktuella lingvistiska landskapet i Helsingfors metro innehåller i princip uteslutande skyltar som kunde anses vara offentligt uppsatta (top-down), har jag valt att i denna studie skilja mellan å ena sidan offentligt och å andra sidan kommersiellt språk. Som ”offentliga” har jag räknat alla skyltar uppsatta av HST samt kartor och annan passagerarinformation från HRT. ”Kommersiella” är förutom reklam (på reklamplatser sålda av JCDecaux) även skyltar på varuautomater och skyltar av mer kommersiell natur från HRT (se bild 5). Vidare ser jag i analysen separat på de få egentliga privata (bottom-up) skyltar, dvs. ”klotter” som utgörs av klistermärken fästade utan tillstånd på varierande platser på stationer.

Bild 5. Exempel på kommersiell skylt: reklam från HRT (Fiskehamnen).

De offentligt uppsatta skyltarna utgör nästan tre fjärdedelar (72,2 %) av det lingvistiska landskapet i Helsingfors och det finns sammanlagt 1004 skyltar i denna kategori. Det finns 371 kommersiella skyltar, vilka utgör 26,7 % av materialet och dessutom 16 privata skyltar (1,1 % av materialet). Det finns stora skillnader i fördelningen av kategorier mellan olika stationer, vilket främst beror på skillnader i mängden kommersiella skyltar. På tre stationer, Kajsaniemi, Kvarnbäcken och Sörnäs, är nästan en tredjedel (25,9–32,1 %) av skyltarna kommersiella, vilket innebär att mellan 66,5 % (Sörnäs) och 71,4 % (Kvarnbäcken) av skyltarna är offentliga. På två andra stationer (Brändö och Fiskehamnen) finns däremot färre kommersiella skyltar (5,0 respektive 8,3 %), vilket innebär att en stor majoritet, 94,0 % respektive 90,4 % av skyltarna är offentliga. Fördelningen av skyltar i de olika kategorierna redovisas närmare i tabell 4 nedan.

Tabell 4. Antalet offentliga, kommersiella och privata skyltar i Helsingfors

	<i>offentliga</i>	<i>kommersiella</i>	<i>privata</i>
Brändö	95 (94,0 %)	5 (5,0 %)	1 (1,0 %)
Fiskehamnen	141 (90,4 %)	13 (8,3 %)	2 (1,3 %)
Kajsaniemi	321 (67,9 %)	150 (31,7 %)	2 (0,4 %)
Kvarnbäcken	105 (71,4 %)	38 (25,9 %)	4 (2,7 %)
Sörnäs	342 (66,5 %)	165 (32,1 %)	7 (1,4 %)
Sammanlagt	1004 (72,2 %)	371 (26,7 %)	16 (1,1 %)

De olika språkkombinationer som presenterades i föregående kapitel fördelas inte jämnt mellan offentliga respektive kommersiella skyltar. Av de vanligaste språkkombinationerna (se kapitel 3.4.2) förekommer enspråkigt finska nästan lika ofta i både offentliga (43,6 % av enspråkigt finska skyltar) och kommersiella (53,9 %) skyltar, medan alla tvåspråkiga skyltar med finska och svenska är offentliga (se tabell 5). Även alla de trespråkiga skyltarna med finska, svenska och engelska är offentliga, likaså nästan alla (98,8 %) av de enspråkigt svenska skyltarna. De enda enspråkigt svenska kommersiella skyltarna är reklamannonser för den svenskspråkiga tv-kanelen (se bild 6). Som framgår av tabell 5 finns det däremot inga offentliga skyltar med språkkombinationerna finska och engelska, finska,

franska och engelska, eller finska, engelska och spanska. De engelska skyltarna är såväl offentliga (de med ordet ”Stop”, se bild 4 ovan), som kommersiella och privata. Den enda skylten med tyska är ett klistermärke med orden ”Heil Hipster!” och en webbadress⁴ (se bild 7 nedan).

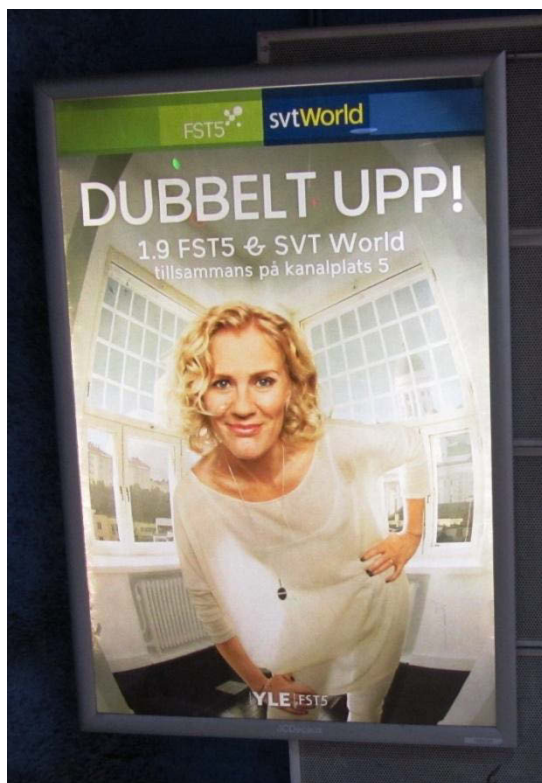

Bild 6. Kommersiell skylt på svenska: reklam för tv-kanal (Kajsaniemi).

Bild 7. En privat skylt på tyska: ”Heil Hipster!” (Sörnäs).

⁴ Jag har valt att inte analysera webbadresser i skyltarna lingvistiskt, eftersom det oftast är svårt att definiera vilket språk de skulle vara en del av, eller hur olika personer skulle identifiera dem.

Tabell 5. De offentliga, kommersiella och privata skyltarnas andel av skyltar med olika språkkombinationer i Helsingfors

språk (sammanlagt)	<i>offentliga</i>	<i>kommersiella</i>	<i>privata</i>
<i>endast finska (473)</i>	206 (43,6 %)	255 (53,9 %)	12 (2,5 %)
<i>endast svenska (173)</i>	171 (98,8 %)	2 (1,2 %)	
<i>endast engelska (8)</i>	5 (62,5 %)	1 (12,5 %)	2 (25,0 %)
<i>endast tyska (1)</i>			1 (100 %)
<i>finska & svenska (439)</i>	439 (100 %)		
<i>finska & engelska (99)</i>		98 (99,0 %)	1 (1,0 %)
<i>finska, svenska, engelska (183)</i>	183 (100 %)		
<i>finska, franska, engelska (9)</i>		9 (100 %)	
<i>finska, engelska, spanska (6)</i>		6 (100 %)	

När man ser närmare på de olika språkkombinationernas andel bland offentliga respektive kommersiella skyltar, kan man se att det i båda kategorierna finns någon språkkombination som är vanligare än andra (se tabell 6 och 7 på nästa sida). Bland offentliga skyltar är de tvåspråkiga skyltarna med finska och svenska de vanligaste med 43,7 % av alla offentliga skyltar. De andra språkkombinationernas andel är ganska nära varandra: 17,0 % av de offentliga skyltarna är enspråkigt svenska, 18,2 % trespråkiga med finska, svenska och engelska, samt 20,5 % enspråkigt finska. Undantaget är de enspråkiga engelska skyltarna, som utgör bara 0,5 % av de offentliga skyltarna (se vidare tabell 6).

Tabell 6. Språkkombinationer på offentliga skyltar i Helsingfors

	Brändö	Fiskehamnen	Kajsaniemi	Kvarnbäcken	Sörnäs	Offentliga sammanlagt
<i>finska</i>	11 (11,6 %)	36 (25,5 %)	60 (18,7 %)	20 (19,0 %)	79 (23,1 %)	206 (20,5 %)
<i>svenska</i>	7 (7,4 %)	32 (22,7 %)	52 (16,2 %)	15 (14,3 %)	65 (19,0 %)	171 (17,0 %)
<i>engelska</i>	5 (5,3 %)					5 (0,5 %)
<i>finska & svenska</i>	27 (28,4 %)	41 (29,1 %)	163 (50,8 %)	50 (47,6 %)	158 (46,2 %)	439 (43,7 %)
<i>finska, svenska, engelska</i>	45 (47,4 %)	32 (22,7 %)	46 (14,3 %)	20 (19,1 %)	40 (11,7 %)	183 (18,2 %)

Som framgår av tabell 6 är fördelningen av olika språkkombinationer i de offentliga skyltarna på Kajsaniemi, Kvarnbäcken och Sörnäs lik fördelningen i hela det lingvistiska landskapet som studeras. På Fiskehamnen däremot finns det i princip lika mycket (mellan 22,7 och 29,1 %) av alla fyra språkkombinationer. Som kommit fram (se kapitel 3.4.1 och 3.4.2) skiljer sig Brändö mest från andra stationer: där är de vanligaste offentliga skyltarna de trespråkiga med finska, svenska och engelska (47,4 %) och de finsk-svenska skyltarna utgör endast 28,4 % av stationens offentliga skyltar. Dessutom är Brändö den enda stationen med enspråkigt engelska skyltar (de med ordet ”Stop” som diskuterats ovan). Man bör även uppmärksamma att platsnamnen (såväl namn på den aktuella stationen, som namn som hänvisar till utgångar) utgör en stor del av de finska och svenska beläggen i offentliga skyltar. Eftersom de är centrala i det lingvistiska landskapet har jag dock valt att inte behandla dem åtskiljda från andra belägg.

Bland kommersiella skyltar är de enspråkigt finska skyltarna klart de vanligaste och de utgör 68,7 % av de kommersiella skyltarna. Som framgår av tabell 7 är den näst vanligaste typen tvåspråkigt finsk-engelska skyltar, som utgör 26,4 % av alla kommersiella skyltar, medan de andra språkkombinationerna är mer sällsynta (mellan 0,3 och 2,4 %). Även bland de privata skyltarna är de enspråkigt finska den

klart vanligaste typen (75 %) och som visades i tabell 5 ovan finns det bara enstaka skyltar med andra språkkombinationer.

Tabell 7. Språkkombinationer på kommersiella skyltar i Helsingfors

	Brändö	Fiskehamnen	Kajsaniemi	Kvarnbäcken	Sörnäs	Kommersiella sammanlagt
<i>finska</i>	5 (100 %)	10 (76,9 %)	97 (64,7 %)	28 (73,7 %)	115 (69,7 %)	255 (68,7 %)
<i>svenska</i>			1 (0,7 %)		1 (0,6 %)	2 (0,5 %)
<i>engelska</i>			1 (0,7 %)			1 (0,3 %)
<i>finska & engelska</i>		3 (23,1 %)	48 (32,0 %)	10 (26,3 %)	37 (22,4 %)	98 (26,4 %)
<i>finska, franska, engelska</i>			3 (2,0 %)		6 (3,6 %)	9 (2,4 %)
<i>finska, engelska, spanska</i>					6 (3,6 %)	6 (1,6 %)

Skillnader i fördelningen av språkkombinationer mellan olika stationer är mindre bland de kommersiella än de offentliga skyltarna. Som visas i tabell 7 är de enspråkiga finska de vanligaste kommersiella skyltarna på alla stationer och på Brändö är t.o.m. alla kommersiella skyltar av denna typ. På andra stationer fördelas de andra kategorierna på samma sätt som bland kommersiella skyltar i hela det lingvistiska landskapet som studeras. Av de ovanligare språkkombinationerna finns den ena enspråkigt engelska skylten i Kajsaniemi (se bild 8), de två svenska samt de finsk/fransk/engelska skyltarna finns i Kajsaniemi och Sörnäs, medan alla de med finska, engelska och spanska finns i Sörnäs. De franska (bild 9) och spanska (bild 10) beläggen är egentligen produktnamn (som ”Viognier Francois Lurton”) och varumärken (”Estrella”). Även flera av de engelska beläggen är namn eller

varumärken som ”Big Brother” och ”Subway”, vidare exempel på de engelska beläggen ges i kapitel 3.4.5.

Bild 8. Enspråkigt engelsk kommersiell skylt: ”Shape Sensation - The Ultimate Curve Creator” (Kajsaniemi).

Bild 9. Exempel på franskt belägg: ”Viognier Francois Lurton” (Sörnäs).

Bild 10. Exempel på spanskt belägg: "Estrella" (Sörnäs).

3.4.4 Flerspråkighetens synlighet

En av de egenskaper som Backhaus (2007: 110–116, se även s. 13 i denna studie) har analyserat i sin undersökning av Tokyos lingvistiska landskap är flerspråkighetens synlighet (visibility). Flerspråkigt innehåll kan förekomma på två olika sätt: antingen på samma (flerspråkiga) skylt eller på separata (enspråkiga) skyltar för varje språk (Backhaus 2007: 110). Även Reh (2004: 5–7) som diskuterar flerspråkig skrift ur läsarens perspektiv skiljer mellan *synlig (visible)* och *dold (covert) flerspråkighet*: när olika språk finns på samma skylt är flerspråkigheten synlig, men om det används skilda skyltar för olika språk är den dold. I tabell 8 presenteras hur mycket dold flerspråkighet det finns i det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro i förhållande till det synliga som redan diskuterats ovan.

Tabell 8. En-, två- och trespråkiga skyltars andel av skyltar i Helsingfors med enbart synlig respektive med både synlig och dold flerspråkighet

<i>sammanlagt</i>	<i>enspråkiga skyltar</i>		<i>tvåspråkiga skyltar</i>	<i>trespråkiga skyltar</i>
1391 (100 %)	655 (47,1 %)		538 (38,7 %)	198 (14,2 %)
<i>sammanlagt</i>	<i>enspråkiga skyltar</i>	<i>skyltar i ”dolda” tvåspråkiga skyltpar</i>	<i>synligt tvåspråkiga skyltar</i>	<i>synligt trespråkiga skyltar</i>
1391 (100 %)	371 (26,7 %)	142+142 (20,4 %)	538 (38,7 %)	198 (14,2 %)

I tabell 8 återges överst information från tabell 1: antalet skyltar, samt de en-, två- och trespråkiga skyltarnas andel av alla skyltar. Därefter presenteras motsvarande siffror så att man även skiljer ut den dolda flerspråkigheten, dvs. de tvåspråkiga skyltparen. Som framgår av tabellen minskar de enspråkiga skyltarnas andel från 47,1 till 26,7 % och de tvåspråkiga skyltarnas växer från 38,7 % till sammanlagt 59,1 % när man räknar med den dolda flerspråkigheten. I Helsingfors metro utgörs den dolda flerspråkigheten av två typer av tvåspråkiga skyltpar: klart vanligast är skyltar med stationens namn alternerande på finska och svenska (som ”Kaisaniemi” och ”Kajaniemi” på bild 3 på s. 27), men dessutom finns finska och svenska säkerhetsanvisningar som alltid finns bredvid varandra (se bild 11). Vidare finns det dold tvåspråkighet i varningsskyltar på strömskenans skyddsbrädd: där finns skyltar med antingen finska ”Hengenvaara” eller svenska ”Livsfara”. De sistnämnda har dock inte räknats med som skyltpar i tabell 8, eftersom de står ofta längre från varandra och förekommer inte alltid alternerande på finska respektive svenska.

Bild 11. Tvåspråkighet med två enspråkiga skyltar: finska och svenska säkerhetsanvisningar (Fiskehamnen).

3.4.5 Innehåll och funktion

I detta kapitel ser jag närmare på innehållet i de flerspråkiga skyltarna samt flerspråkighetens funktion i dem, genom att kommentera de egenskaper som Backhaus (2007: 65) analyserat i sin undersökning och som inte diskuterats ovan: *part writing* (dvs. hurdan flerspråkigheten är), *code preference* (visuell hierarki av olika språk), *idiosyncrasies* (idiosynkrasi) samt *layering* (avlagringar).

Med termen *part writing* syftar Backhaus (2007: 90) på huruvida texter på olika språk på en flerspråkig skylt innehåller översättningar. Med utgångspunkt i de olika språkens roller skiljer Reh (2004: 8–15) mellan olika typer av flerspråkig skrift. Backhaus (2007: 91) har på basis av Rehs (2004) distinktioner definierat fyra kategorier som skyltar i det lingvistiska landskapet kan delas in i. Dessa kategorier kan sammanfattas som följande (för exempel se bilderna 12–18 nedan):

- *homofona (homophonic)* skyltar: översättning (eller translitteration) finns för hela innehållet, vad Reh (2004: 8–10) kallar ”duplicating multilingualism”
- *blandade (mixed)* skyltar: översättning finns för delar av innehållet, ”fragmentary” och ”overlapping multilingualism” (Reh 2004: 10–13)
- *polyfona (polyphonic)* skyltar: ingen översättning finns (på två- eller flerspråkig skylt), enligt Reh (2004: 14–15) ”complementary multilingualism” där varje språk har egen funktion
- *monofona (monophonic)* skyltar: ingen översättning finns, enspråkiga skyltar.

I Helsingfors metro förekommer alla de fyra skylttyper som beskrivs ovan. I det lingvistiska landskapet är de monofona skyltarna vanligast (47,1 % av alla skyltar som motsvarar de enspråkiga skyltarnas andel, se tabell 1) i det lingvistiska landskapet. Om man enbart ser på de flerspråkiga skyltarna, är största delen av dem homofona (41,1 % av alla skyltar, dvs. 77, 7 % av de flerspråkiga). De två andra flerspråkiga typerna är inte lika vanliga: polyfona skyltar utgör 8,2 % av alla skyltar (15,5 % av flerspråkiga) och blandade skyltar 3,6 % (6,8 %). De olika typernas andel på skyltarna i Helsingfors metro respektive på de enskilda stationerna presenteras i tabell 9.

Tabell 9. Antal olika typer flerspråkiga skyltar i Helsingfors metro

	<i>homofona skyltar</i>	<i>blandade skyltar</i>	<i>polyfona skyltar</i>	<i>monofona skyltar</i>
Brändö	57 (56,4 %)	15 (14,9 %)		29 (28,7 %)
Fiskehamnen	57 (36,5 %)	16 (10,3 %)	3 (1,9 %)	80 (51,3 %)
Kajsaniemi	199 (42,1 %)	10 (2,1 %)	51 (10,8 %)	213 (45,0 %)
Kvarnbäcken	68 (46,3 %)	2 (1,4 %)	10 (6,8 %)	67 (45,6 %)
Sörnäs	191 (37,2 %)	7 (1,4 %)	50 (9,7 %)	266 (51,8 %)
Sammanlagt	572 (41,1 %)	50 (3,6 %)	114 (8,2 %)	655 (47,1 %)

Som framgår av tabell 9, finns det inga stora skillnader mellan stationerna vad gäller de olika typernas andel. Däremot finns det anmärkningsvärda skillnader mellan offentligt och kommersiellt språk, som visas i tabell 10 nedan. Bortsett från de

monofona (enspråkiga) skyltarna som finns bland såväl offentliga, kommersiella som privata skyltar, förekommer de flerspråkiga typerna enbart på offentliga (homofona och blandade) eller kommersiella (polyfona) skyltar. De homofona skyltarna utgör 57,0 % av alla offentliga skyltar (92,0 % av flerspråkiga), medan 6,0 % (8,0 % av flerspråkiga) är blandade. Alla kommersiella skyltar som innehåller flera språk är polyfona (30,5 % av alla kommersiella) och även den enda privata skylten med två språk är polyfon.

Tabell 10. Olika typer av flerspråkiga skyltar i Helsingfors metro indelade i offentliga, kommersiella och privata skyltar

	<i>homofona skyltar</i>	<i>blandade skyltar</i>	<i>polyfona skyltar</i>	<i>monofona skyltar</i>
offentliga skyltar	572 (57,0 %)	50 (5,0 %)		382 (38,0 %)
kommersiella skyltar			113 (30,5 %)	258 (69,5 %)
privata skyltar			1 (6,2 %)	15 (93,8 %)

På de homofona offentliga skyltarna ges samma information på två eller tre olika språk. De flesta av dessa skyltar innehåller bara korta belägg som ”ut”, ”hiss”, ”obehörig vistelse förbjuden” (se bild 12) eller ”nödstopp” (se bild 13), antingen på finska och svenska eller på finska, svenska och engelska. De finns även skyltar med utförligare information på flera språk: t.ex. kollektivtrafikkartorna och andra mer detaljerade skyltar (se bild 14). På en del av de offentliga skyltarna finns dessutom blandad flerspråkighet. Vanliga är blandade skyltar där endast en del av innehållet på finska och svenska återges på engelska, som i bild 15. Jag har valt att räkna alla sådana skyltar som ”blandade” trots att det som inte finns på engelska oftast är platsnamn. Det finns även några skyltar där innehållet på finska och svenska inte stämmer helt överens, som på den i bild 16.

Bild 12. Homofon skylt med två språk: "Asiaton oleskelu kielletty/Obehörig vistelse förbjuden (Fiskehamnen).

Bild 13. Homofon skylt med tre språk: "Hätäpysäytys/Nödstopp/Emergency stop" (Fiskehamnen).

Bild 14. Homofon skylt med utförligare innehåll på tre språk: "Metroliikenne/Metrotrafiken/Metro Transport" (Sörnäs).

Bild 15. Blandad skylt: endast "Central Railway Station" och "You are here" återges på engelska (Kvarnbäcken).

Bild 16. Blandad skylt: den svenska översättningen av den finska texten är inte fullständig (Fiskehamnen).

Man kan skilja mellan två olika funktioner för de flerspråkiga elementen på de polyfona kommersiella skyltarna. Dels kompletteras den finska reklamtexten med ett namn eller varumärke på ett annat språk, som engelska "Subway" på bild 17 (se även bilderna 9 och 10 ovan för exempel på andra språk). Vidare finns det skyltar med olika slogans på engelska, tillsammans med ett varumärke, som "nordalco – wines & spirits" (på bild 9) och "Selecta – fresh experience every time" (på bild 10), eller mer självständigt som "EnjoyiNG Life" på skyltarna på bild 18.

Bild 17. Polyfona skyltar med varumärke på engelska: "Subway" (Kvarnbäcken).

Bild 18. Polyfona skyltar med slogan på engelska: "EnjoyiNG Life" (Kajsaniemi).

I tillägg till part writing som diskuteras ovan har Backhaus (2007: 103–110) studerat *code preference* på de flerspråkiga skyltarna, dvs. den visuella hierarkin av olika språk i skyltarna. Bland skyltarna i det aktuella lingvistiska landskapet i Helsingfors metro kan även här identifieras klara skillnader mellan offentligt och kommersiellt språkbruk. På de kommersiella (polyfona) skyltarna finns ingen klar preferens för hur elementen på de olika språken ordnas inom en skylt, men som t.ex. bilderna 17

och 18 ovan visar, har varumärken och slogans oftast placerats nederst eller överst på skyltarna. På offentliga skyltar däremot kan en klar hierarki identifieras: finskan är placerad först (överst) och följs av svenskan. Engelskan kan vara placerad på samma rad som svenskan (se bild 15 ovan) eller på egen rad nederst (som på bild 13) när det finns plats för det på skylten. I materialet finns ett undantag från denna hierarki: i en skylt på Kajsaniemi (se bild 19) har svenskan placerats överst, men eftersom andra skyltar på stationen följer den vanliga hierarkin är det troligen frågan om en oavsiktlig placering.

Bild 19. Undantag från hierarkin i offentliga skyltar: svenska överst (Kajsaniemi).

Backhaus två återstående egenskaper hos lingvistiska landskap är svårare att diskutera utgående från mitt material och ligger dessutom utanför ändamålet med denna studie. Backhaus (2007: 116–130) har sökt *idiosynkrasi* (*idiosyncrasies*) i sitt material, dvs. försökt identifiera ”fel” eller kanske hellre ”missar” i översättningar. Utan en djupare kvalitativ analys av innehållet i skyltarna har jag inte kunnat identifiera några felaktiga former i detta lingvistiska landskap, om man då inte vill se de blandade skyltarna av den typ som visas på bild 16 ovan som en form av idiosynkrasi.

Vidare har Backhaus (2007: 130–140) diskuterat *avlagringar* (*layering*), med andra ord huruvida det finns skillnader mellan äldre och nyare skyltar. För att kunna identifiera avlagringar på ett uttömmande sätt borde man helst jämföra material från olika tidpunkter. Men även utan att ha tillgång till äldre beskrivningar av det aktuella lingvistiska landskapet kan konstateras att det finns spår av avlagringar bland

skyltarna i Helsingfors metro. Sådana är t.ex. skillnaden mellan å ena sidan stationer med äldre skyltar (Kajsaniemi, Kvarnbäcken och Sörnäs) och å andra sidan stationer där det finns nyare skyltar (Brändö och Fiskehamnen). På stationer med nyare skyltar är både de trespråkiga skyltarna med finska, svenska och engelska och engelska belägg överhuvudtaget vanligare än där det finns äldre skyltar (se kapitel 3.4.1 och 3.4.2).

I detta kapitel har jag analyserat det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro. I denna traditionellt tvåspråkiga stad talas idag flera olika språk och genom språkpolitiken främjas den språkliga mångfalden i det (offentliga) lingvistiska landskapet. Som de olika delarna av analysen ovan visar, förekommer flera typer av flerspråkiga skyltar i Helsingfors metro. På dessa skyltar förekommer förutom de inhemska språken finska och svenska även engelska och några belägg på andra främmande språk. Flerspråkiga skyltar finns bland både de offentliga och de kommersiella skyltarna, men flerspråkighetens funktion skiljer sig mellan dessa grupper. Hurdana dessa resultat är jämförda med de från analysen av det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane och hur språkpolicyer påverkar språkbruket på skyltarna diskuteras nedan i kapitel 5.

4 Det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane

I detta kapitel presenterar jag det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane på motsvarande sätt som det i Helsingfors ovan. Presentationen inleds med en kort beskrivning av språksituationen samt språklagar och språkpolicier som gäller i Oslo. Därefter följer en diskussion kring valet av stationer för studiet och problematiska fall i definitionen av forskningsobjekten. Slutligen i det sista kapitlet (4.4) följer den egentliga analysen av materialet från Oslo.

4.1 Språksituationen i Oslo

Norges huvudstad Oslo har traditionellt varit – i alla fall jämfört med Helsingfors – en enspråkig stad, trots att det vid sidan av det norska talspråket användes danska som skriftspråk ända till 1800-talet. Stadens talspråk har under de senaste tvåhundra åren präglats av skillnader mellan två varieteter, som har både utvecklats på olika sätt och identifierats med olika sociala och geografiska grupper (Aurstad 2010: 28). Den ena varieteterna har utvecklats utifrån andra östnorska dialekter (Johannessen 2007: 236). Denna varietet som Aurstad (2010: 28) kallar *folkemålsvarietet*, har identifierats med de östliga arbetarstadsdelarna. Den andra varieteterna har utvecklats utifrån (det dansk-norska) skriftspråket (Johannessen 2007: 236) och denna *riksmålsvarietet* har historiskt tillhört ämbetsmän och borgare framför allt i västliga delar av Oslo (Aurstad 2010: 28). En utförligare beskrivning av talspråksvarieteter i Oslo finns i Johannessen (2008) eller Aurstad (2010).

Trots enspråkigheten kompliceras språksituationen i Norge av att det finns två skilda skriftspråknormer (norska: *målformer*) för norskan: *bokmål* och *nynorsk*. Som Torp (2004: 44) skriver, är förklaringen till att det finns två olika målformer både historisk och politisk. Det som idag oftast kallas bokmål är historiskt sett en ”förnorskad” version av det danska skriftspråket (Torp 2004: 44). Nynorsk däremot har skapats utifrån norska dialekter som ett inhemskt alternativ på 1850-talet och liknar enligt Torp (2004: 44) mest de västnorska dialekterna. Nynorsk är populärast på just den västnorska landsbygden, medan bokmål är den huvudsakliga målformen i

städerna och resten av landet (Torp 2004: 44). Av de två målformerna är således bokmål vanligare i Oslo och dessutom huvudmålformen (den målform som kommunala myndigheter använder) i Oslo.

Vid årsskiftet 2010/2011 hade Oslo sammanlagt 599 230 invånare (Statistisk årbok for Oslo 2011: 27). Det är inte lika enkelt att analysera språksituationen i Oslo som i Helsingfors, eftersom det i Norge inte förs statistik om invånarnas modersmål. Några slutsatser om språksituationen kan dock dras med hjälp av annan statistik. I början av år 2011 utgjorde invandrare⁵ 28,4 % av stadens befolkning (Statistisk årbok for Oslo 2011: 43). Skillnaderna är dock stora mellan olika stadsdelar, och till exempel i två av de stadsdelar som mitt material kommer ifrån är andelen invandrare 42,3 % i Grorud (stationen Grorud) men endast 14,4 % i Vestre Aker (stationen Borgen) (Statistisk årbok for Oslo 2011: 43). Vidare kan man i statistiken om grundskolelever konstatera att minoritetsspråkliga elever (dvs. barn med annat modersmål än norska eller samiska) i 2010 utgjorde 39,8 % av stadens elever. (Statistisk årbok for Oslo 2011: 218). Även nynorskans ställning i Oslo kan belysas med hjälp av skolstatistik: 56 072 elever i Oslo (531 351 i hela Norge) hade i år 2010 bokmål som sin huvudmålform och endast 2 elever i Oslo (79 840 i Norge) nynorsk (SSB 2011). I avsaknad av specifik statistik kan man av den tillgängliga informationen dra slutsatsen att en betydande del av Oslos invånare kan ha främmande språk som modersmål och att bokmål är klart populärare än nynorsk bland åtminstone unga i staden. Det finns således potential för språklig variation även inom det lingvistiska landskapet.

4.2 Språklagar och -policyer i Oslos T-bane

I Norge finns en lång tradition av språkpolitik som idag särskilt strävar efter att stöda variation i skrift- och talspråket (Huss & Lindgren 2005: 264–265): olika lagar och bestämmelser reglerar bl.a. i vilken omfattning officiella instanser bör använda de två målformerna och garanterar rätten att använda dialekt i skolan. Den lag som närmast påminner om den finska språklagen är *Lov om målbruk i offentlig teneste* (Målbrukslova 1980) som reglerar just myndigheternas användning av de två

⁵ Talet innehåller både (förstagerationens) invandrare och personer födda i Norge med två invandrarföräldrar (se Statistisk årbok for Oslo 2011: 43).

målformerna bokmål och nynorsk. Det saknas dock en mer omfattande specifik språklag och varken den nämnda lagen eller några andra bestämmelser i lagstiftningen påverkar direkt det lingvistiska landskapet ifråga; det finns t.ex. inga bestämmelser om vilken språk eller målform ska användas på offentliga skyltar.

Det finns inte heller en lika enhetlig skyltdesign på stationerna i Oslos T-bane som i Helsingfors metro. Detta förklaras av att Oslos T-banenät är äldre och större än Helsingfors metro och skillnaderna i de olika stationernas utformning är större. Tidigare hade det kommunala Oslo Sporveier ansvaret för T-banen och skyltar (med design) från den tiden utgör största delen av dagens skyltning på stationer. Även inom Oslos T-bane är idag flera aktörer verksamma, bland dem det kommunala Oslo T-banedrift AS, som sköter trafiken, samt det (fylkes-)kommunala Ruter AS, som ansvarar för kollektivtrafiken i Oslo och omkringliggande Akershus fylke.

Det är Ruter som idag ansvarar för passagerarinformationen, däribland skyltar på T-banestationer. För närvarande utarbetas det hos Ruter ett nytt ”*trafikanformasjons- og designprogram*” (förkortad *TID*), som kommer framöver att användas i all kollektivtrafik (Bergsten 2012). De nyaste skyltarna som satts upp på stationer är av denna design. Enligt Bergsten (2012) har man i TID i 2011 vidtagit principen att all information ska vara tvåspråkig: med norska som huvudspråk och engelska som stödspråk. Detta beskrivs även i Ruters Designmanual, där kapitlet om universell utformning innehåller följande bestämmelser gällande språk på de nya skyltarna.

To språk

Informasjon fra Ruter skal gis gjennomgående på norsk og engelsk. Internasjonal engelsk benyttes. Egen ordliste er utarbeidet.

Like viktig som å gi informasjon på engelsk, er det å kunne skille de to språkene fra hverandre. Norsk tekst settes i DIN Bold mens engelsk tekst settes i DIN Regular. (Ruter 2012)

Språkregler kan således ha bestämmelser om såväl språkbruket som om hur innehållet med olika språk skal utformas. Eftersom bokmål är huvudmålformen i Oslo och Akershus, använder Ruter uteslutande det i sin information och därmed förekommer inte nynorsk i passagerarinformationen (Bergsten 2012).

Vidare finns det flera aktörer som i samarbete påverkar antalet och placeringen av reklamplatser i Oslos T-bane. Det kommunala Sporveis-Annonsene AS förvaltar reklamplatser för Ruter, medan den operativa verksamheten via konkurrensutsättning har utlåtit till JCDecaux. Reklamskyltar byts ut regelbundet, vanligen efter två veckor, men även längre perioder förekommer. På de nya digitala reklamskyltarna (som dock inte finns med i denna studie) kan reklamannonser köpas för endast en bestämd dag och tidspunkt. (Bergsten 2012.)

4.3 Om Oslos T-bane som forskningsområde

Oslos T-bane består av sex linjer som samlas till en gemensam tunnel (”fellesstrekningen”) genom stadens centrum (se bild 20)⁶. Linjerna trafikerar sammanlagt 94 stationer⁷ och hade under 2010 i allt cirka 76 miljoner passagerare (Ruter 2011a: 84). Som forskningsområde i Oslo har jag valt fem T-banestationer: Borgen, Grorud, Grønland, Sinsen och Stortinget. Cirka 5 % av T-banes stationer finns alltså med i studien.

För att uppnå variation i materialet har jag som i Helsingfors valt olika typer av stationer enligt följande:

1. Var i staden stationen ligger:
 - två stationer i innerstaden: Grønland och Stortinget,
 - en station på gränsen till innerstaden: Sinsen,
 - en station i äldre förort (från ”Oslo vest”): Borgen, samt
 - en station i en 1960-talsförort (från ”Oslo øst”): Grorud.
2. Hur stationen är utformad:
 - två tunnelstationer med sidoplattform: Grønland och Stortinget,
 - en utomhusstation med mittplattform: Sinsen, samt
 - två utomhusstationer med sidoplattform: Borgen och Grorud.
3. När stationen har öppnats:
 - tre ”äldre” stationer: Borgen (öppnad ursprungligen 1912, i nuvarande utformning 1995), Grønland (1966/1992) och Stortinget (1977/1987),

⁶ För mer information om Oslos T-bane, se t.ex. Schwandl (2004), Aspenberg (2010).

⁷ Situationen i augusti 2012, en del av T-banenätet är stängt för ombyggning.

- den nyaste stationen: Sinsen (öppnad 2006), samt
- en nyligen renoverad station: Grorud (renoveringen färdig 2010).

Bild 20. Karta över Oslos T-bane. (Ruter 2011b)

Även i Oslo har jag därmed valt forskningsområden för att kunna ta hänsyn till flest möjliga variabler i de lingvistiska förhållandena samtidigt som insamlandet av materialet har kunnat hållas enkelt. Som framställningen ovan visar, har de två stationerna från förorterna valts från olika typer av områden: en äldre förort med småhus i västliga Oslo (Borgen) och en förort i Groruddalen med höghus från 1960-talet (Grorud). Eftersom de flesta stationer i Oslo har sidoplattdar har jag dessutom valt en av stationerna med mittplattform (Sinsen) och materialet innehåller även stationer från varierande tidsperioder, vilket gör det möjligt att observera avlagringar.

På de nämnda stationer har jag under tiden 12.–13.7.2011 fotograferat alla skyltar som finns synliga på plattformsnivån. På Stortinget station finns fyra spår, men för att få jämförbara resultat har jag endast tagit med plattformerna vid de två mittersta spåren som trafikeras av genomgående tåg. Vidare har jag på Grorud även tagit med skyltarna på trappor och vid kiosken som finns ovan spåren i ena ändan av stationen, eftersom dessa är väl synliga från plattformen. Från andra platser är skyltar utanför stationen inte med i materialet, även om till exempel trafikmärken kan vara synliga från plattformen vid utomhusstationer. Således består materialet av alla offentliga skyltar och all reklam på väggar, på golvet, i taket eller placerade på plattformen, på biljett- och varuautomater, samt varningsskyltar mellan spåren och klotter i form av klistermärken. De elektroniska skyltarna som ger information om nästa tågs ankomst och linje och som även kan visa meddelanden vid trafikavvikelser (se bild 21) är inkluderade i materialet, medan skärmar på automater inte har tagits med. Vidare har små klistermärken (cirka 2 x 4 cm) från tillverkaren på lyktstolpar lämnats utanför analysen. Det fanns över 50 sådana på Grorud och några på Borgen och de skulle därför ha utgjort en alldeles för stor andel av materialet jämfört med att de är svåra att ens lägga märke till.

Bild 21. Exempel på elektronisk skylt (från Sinsen).

Som kommit fram på sidan 10 och i analysen av materialet från Helsingfors har jag i den kvantitativa analysen räknat objekten så att varje fysisk skylt bildar ett eget objekt. Några fysiska stöd innehåller flera skyltar, som automater där varje avgränsat element räknas separat. Svåra objekt att definiera var en del reklamskyltar på

Grønland och Sinsen, där tre olika reklamaffischer visades alternerande. Dessa har räknats som en skylt och i analysen av innehållet tas varje typ av reklamaffisch med.

4.4 Analys av materialet från Oslo

I detta kapitel analyserar jag det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane. Samma egenskaper som för Helsingforsmaterialet undersöks i fem underavsnitt: vilka språk förekommer i materialet (kapitel 4.4.1), i hurdana kombinationer förekommer de (kapitel 4.4.2), finns det skillnader mellan offentligt och kommersiellt språkbruk (kapitel 4.4.3), hur synlig är flerspråkigheten (kapitel 4.4.4), samt vilken funktion har flerspråkigheten (kapitel 4.4.5).

Inom de nämnda forskningsområdena förekom sammanlagt 685 skyltar med skrift. På de aktuella stationerna varierar antalet skyltar mellan 59 (Grorud) och 251 (Stortinget). I tabell 11 nedan presenteras antalet skyltar per station. Skyltarna har även grupperats enligt om de är en- eller tvåspråkiga, eftersom de sistnämnda är av särskilt intresse för den kvalitativa delen av studiet. Trespråkiga skyltar som finns i Helsingfors förekom inte i materialet från Oslo.

Tabell 11. Antalet skyltar i Oslo, samt de en- och tvåspråkiga skyltarnas andel

<i>station</i>	<i>antal skyltar</i>	<i>varav enspråkiga</i>	<i>varav tvåspråkiga</i>
Borgen	65	43 (66,2 %)	22 (33,8 %)
Grorud	59	34 (57,6 %)	25 (42,4 %)
Grønland	164	119 (72,6 %)	45 (27,4 %)
Sinsen	146	98 (67,1 %)	48 (32,9 %)
Stortinget	251	192 (76,5 %)	59 (23,5 %)
Sammanlagt	685	486 (70,9 %)	199 (29,1 %)

Som visas i tabell 11, finns det över två gånger så många enspråkiga (486 skyltar; 70,9 %) som tvåspråkiga (199; 29,1 %) skyltar. De enspråkiga skyltarna utgör två tredjedelar eller mera (66,2–76,5 %) av objekten på fyra stationer. Endast på Grorud

är andelen enspråkiga skyltar något mindre (57,6 %) och därmed är andelen tvåspråkiga skyltar större (42,4 %) än på andra stationer. Skillnaden är troligen ett resultat av att det på Grorud efter renoveringen har satts upp offentliga skyltar av den nyaste (tvåspråkiga) typen. Det är dock svårt att bedöma antagandet tillförlitligt, eftersom stationen har det minsta antalet skyltar.

4.4.1 Språk

På skyltar i Oslos T-bane förekommer främst norska och engelska. Det vanligaste språket är naturligt nog norska, som förekommer på 678, dvs. 98,9 % av alla skyltar. Av dessa skyltar är 668 på bokmål (eller namn), och endast 10 (1,4 % av alla skyltar) på nynorsk. Engelska förekommer på 201 (29,3 %) av skyltarna. Förutom dessa två språk förekommer även svenska på fem skyltar (0,7 % av alla skyltar). I tabell 12 redovisas för antalet skyltar med olika språk och deras andel av alla skyltar. De två norska målformerna anges separat och jag har inkluderat alla namn i kategorin ”bokmål”, eftersom man uttryckligen (se ovan s. 52) använder denna målform på de offentliga skyltarna i det lingvistiska landskapet av Oslos T-bane.

Tabell 12. Förekomster av olika språk på skyltar i Oslo

	<i>norska</i> (<i>bokmål</i>)	<i>norska</i> (<i>nynorsk</i>)	<i>engelska</i>	<i>svenska</i>
Borgen	65 (100 %)		22 (33,8 %)	
Grorud	58 (98,3 %)		26 (44,1 %)	
Grønland	161 (98,2 %)		46 (28,0 %)	2 (1,2 %)
Sinsen	145 (99,3 %)		48 (32,9 %)	1 (0,7 %)
Stortinget	239 (95,2 %)	10 (4,0 %)	59 (23,5 %)	2 (0,8 %)
Sammanlagt	668 (97,5 %)	10 (1,4 %)	201 (29,3 %)	5 (0,7 %)

Som framgår av tabell 12 ovan förekommer norska (bokmål) på nästan alla skyltar på alla stationer: från 98,2 % (161 av 164 skyltar) på Grønland till 100 % på Borgen. Nynorsk däremot förekommer enbart på Stortinget där den finns på 4,0 % av skyltarna. Skillnader i andelen skyltar med engelska är närmast identiska med andelen tvåspråkiga skyltar (se kapitel 4.4) och är mellan 23,5 % på Stortinget och 44,1 % på Grorud (stationen med nyaste skyltar). Svenska förekommer på enskilda skyltar på tre stationer: på två skyltar på Grønland och Stortinget, samt på en skylt på Sinsen. Man kan dessutom notera att om man även räknade med de några varumärken som förekommer i den löpande (norska) texten, skulle det finnas åtminstone några belägg finska ("Nokia") i det lingvistiska landskapet. En intressant iakttagelse är att det på fyra skyltar med norska på Borgen har använts tecknet /Ö/ i stället för det vanliga norska /Ø/ (se bild 22 och 23).

Bild 22 och 23. Norsk skylt med tecknet /Ö/ (Borgen) samt skylt med det vanliga tecknet /Ø/ (Grorud).

4.4.2 Språkkombinationer

De tre språk (och två norska målformer) som finns i det lingvistiska landskapet av Oslos T-bane förekommer i fyra olika kombinationer. Alla språk förekommer vart för sig på de enspråkiga skyltarna och dessutom finns en typ av tvåspråkiga skyltar: med norska och engelska. I denna del av analysen kommenteras inte språkens andel av skyltens innehåll eller i vilken ordning de förekommer på de norsk-engelska skyltarna. Det finns klara skillnader i antalet skyltar av de olika typerna, vilket redovisas nedan i tabell 13.

Överlägset vanligaste i materialet är skyltar med enbart norska (bokmål på 469 skyltar och nynorsk på 10 skyltar) och dessa utgör sammanlagt 69,9 % av alla skyltar. Även de tvåspråkiga skyltarna med norska och engelska är rätt vanliga och utgör 29,1 % (199 skyltar) av materialet. Som framgår av tabell 13 är de två andra typerna, enspråkigt engelska och enspråkigt svenska skyltar, mindre vanliga. Det finns sammanlagt fem svenska skyltar på tre stationer (två på Grønland, en på Sinsen och två på Stortinget) och dessa utgör 0,7 % av alla skyltar. Vidare finns det en engelsk skylt på Grorud och en på Grønland, vilket är endast 0,4 % av alla skyltar.

Det finns således även skillnader i hur många olika språkkombinationer som förekommer på de olika stationerna. På Grorud finns endast skyltar av de två vanligaste typerna, medan det på Grorud och Sinsen finns tre olika typer av skyltar. Störst mångfald finns på Grønland station där det finns skyltar av alla fyra olika typer. Även på Stortinget finns fyra olika skylttyper, om man räknar de nynorska skyltarna som en egen typ av skyltar (se ytterligare detaljer i tabell 13).

Tabell 13. Språkkombinationer på skyltar i Oslo

	Borgen	Grorud	Grønland	Sinsen	Stortinget	Sammanlagt
<i>endast norska (bokmål)</i>	43 (66,2 %)	33 (55,9 %)	116 (70,7 %)	97 (66,4 %)	180 (71,7 %)	469 (68,5 %)
<i>endast norska (nynorsk)</i>					10 (4,0 %)	10 (1,4 %)
<i>endast engelska</i>		1 (1,7 %)	1 (0,6 %)			2 (0,3 %)
<i>endast svenska</i>			2 (1,2 %)	1 (0,7 %)	2 (0,8 %)	5 (0,7 %)
<i>norska & engelska</i>	22 (33,8 %)	25 (42,4 %)	45 (27,4 %)	48 (32,9 %)	59 (23,5 %)	199 (29,1 %)
	65 (100 %)	59 (100 %)	164 (100 %)	146 (100 %)	251 (100 %)	685 (100 %)

Som tabell 13 visar, finns det inga stora skillnader i hur vanliga respektive språkkombinationer är på de olika stationerna. De sammanlagt vanligaste skyltarna (de enspråkigt norska) är även vanligaste på alla enskilda stationer, från 55,9 % (Grorud) till 75,7 % (Stortinget, bokmål och nynorsk tillsammans). Det är endast Grorud station som står något ut från helheten: där utgör de tvåspråkiga norsk-engelska skyltarna 42,4 % av materialet, medan deras andel av skyltarna på andra stationer är mellan 23,5 % (Stortinget) och 33,8 % (Borgen). På en del av skyltarna består den engelska delen dock enbart av namn och/eller slogans och detta diskuteras vidare nedan (i kapitel 4.4.5). Som framgår av tabell 13 är andelen av de två andra skylttyperna (enspråkigt engelska och enspråkigt svenska) mindre än 2 % på alla stationer.

4.4.3 Offentligt - kommersiellt

Som i Helsingfors metro (se diskussion på s. 33) innehåller det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane i princip uteslutande vad som kan anses vara offentligt uppsatt (top-down) språk. Därför skiljer jag här på liknande sätt mellan å ena sidan offentligt och å andra sidan kommersiellt språk i Oslos T-bane. Som ”offentliga” skyltar har jag här räknat alla typer av skyltar uppsatta av Ruter (eller Oslo Sporveier) och bl.a. texter på biljettautomater. ”Kommersiella” är all reklam (på reklamplatser som JCDecaux sköter) samt skyltar på varuautomater och vid kiosken på Grorud station. Vidare kommenteras separat privata (verkliga bottom-up) skyltar, som utgörs av klotter i form av klistermärken. Dessutom finns det en utförligare ”privat” skylt: en annons på Grorud som har satts upp på stationen utan tillstånd (se bild 24).

Bild 24. Privat skylt: annonsen "KONKURS SALG" (Grorud).

Fördelningen av skyltar i de olika kategorierna redovisas nedan i tabell 14. Det finns sammanlagt 539 offentliga skyltar och dessa utgör över tre fjärdedelar (78,7 %) av det aktuella lingvistiska landskapet. Kommersiella skyltar utgör 20,4 % av materialet och det finns 140 skyltar i denna kategori. Dessutom finns det sex privata skyltar, som således utgör endast 0,9 % av materialet.

Mellan olika stationer finns skillnader i andelen skyltar av varje kategori. På Borgen station finns bara fyra kommersiella skyltar (6,2 %) och offentliga skyltar utgör därmed en klar majoritet (93,8 %) av stationens alla skyltar. De kommersiella skyltarnas andel är däremot störst på Grønland där de utgör 31,7 % av alla skyltar (offentliga 67,7%). Även på Grorud är 27,1 % av skyltar kommersiella (69,5 % offentliga). På Sinsen och Stortinget ligger fördelningen närmast den av hela materialet: där utgör kommersiella skyltar 17,1 % av materialet och offentliga skyltar 82,9 respektive 81,7 %. De privata skyltarna finns på Grorud (2 skyltar, 3,4 %), Grønland (1 skylt, 0,6 %) och Stortinget (3 skyltar, 1,2 %).

Tabell 14. Antalet offentliga, kommersiella och privata skyltar i Oslo

	<i>offentliga</i>	<i>kommersiella</i>	<i>privata</i>
Borgen	61 (93,8%)	4 (6,2 %)	
Grorud	41 (69,5 %)	16 (27,1 %)	2 (3,4 %)
Grønland	111 (67,7 %)	52 (31,7 %)	1 (0,6 %)
Sinsen	121 (82,9 %)	25 (17,1 %)	
Stortinget	205 (81,7 %)	43 (17,1 %)	3 (1,2 %)
Sammanlagt	539 (78,7 %)	140 (20,4 %)	6 (0,9 %)

Fördelningen av de olika språken (språkkombinationerna) mellan offentliga, kommersiella respektive privata skyltar redovisas nedan i tabell 15. Eftersom de offentliga skyltarna är vanligare (se tabell 14) är således en större del av både enspråkigt norska (bokmål) och tvåspråkigt norsk-engelska skyltar offentliga (75,7 och 87,4 %) än kommersiella (23,5 och 12,6 %). De andra språkkombinationerna förekommer endast på skyltar av en kategori: alla nynorska skyltar är offentliga, alla svenska skyltar är kommersiella och båda de engelska skyltarna är privata. De nynorska skyltarna är dikter (egentligen samma dikt på flera skyltar) på stationen Stortinget (se bild 25). Resten av de dikter som har lagts fram på stationen⁸ är på bokmål. Även de svenska skyltarna är alla likadana och finns på varuautomater, där bruksanvisningar (se bild 26) ges på svenska och inte på norska. De två enspråkigt engelska skyltarna i sin tur är olika klistermärken som visas på bilderna 27 och 28.

⁸ Dikterna hör till kampanjen ”Dikt underveis”, som är ett samarbete av Ruter, Norsk kulturråd och Bokklubben Lyrikk. Jag har valt att räkna dessa som offentliga skyltar, eftersom de är placerade på stationens väggar och skiljer sig klart från reklamaffischer på egentliga reklamplatserna.

Bild 25. Offentlig skylt på nynorsk: dikten "Småleik" (Stortinget).

Bild 26. Kommersiell skylt på svenska: bruksanvisningar på varuautomaten (Sinsen).

Bild 27. Privat skylt på engelska: klistermärke "AGENCY IRON CHEF" (Grorud).

Bild 28. Privat skylt på engelska: klistermärke "ZIG ZAG MUSIC" (Grønland).

Tabell 15. De offentliga, kommersiella och privata skyltarnas andel av skyltar med olika språkkombinationer i Oslo

språk (sammanlagt)	<i>offentliga</i>	<i>kommersiella</i>	<i>privata</i>
<i>endast norska (bokmål) (469)</i>	355 (75,7 %)	110 (23,5 %)	4 (0,9 %)
<i>endast norska (nynorsk) (10)</i>	10 (100 %)		
<i>endast engelska (2)</i>			2 (100 %)
<i>endast svenska (5)</i>	5 (100 %)		
<i>norska & engelska (199)</i>	174 (87,4 %)	25 (12,6 %)	

När man ser vidare separat på de offentliga respektive kommersiella skyltarna, kan det konstateras att de enspråkigt norska (bokmål) skyltarna är vanligaste i båda kategorierna (se tabell 16 och 17). Dessa utgör 65,9 % av de offentliga skyltarna och dessutom tillkommer ytterligare 10 skyltar (1,8 % av de offentliga) med nynorsk. De tvåspråkiga skyltarna med norska och engelska utgör således cirka en tredjedel (32,3 %) av de offentliga skyltarna. Bland de kommersiella skyltarna är de enspråkigt norska skyltarnas andel även större (78,6 %) och som framgår av tabell 17 är mindre än en femtedel (17,8 %) av de kommersiella skyltarna tvåspråkiga. Dessutom finns de fem enspråkigt svenska kommersiella skyltar (3,6 % av alla kommersiella skyltar).

Tabell 16. Språkkombinationer på offentliga skyltar i Oslo

	Borgen	Grorud	Grønland	Sinsen	Stortinget	Offentliga sammanlagt
<i>endast norska (bokmål)</i>	40 (65,5 %)	22 (53,7 %)	76 (68,5 %)	77 (63,6 %)	140 (68,3 %)	355 (65,9 %)
<i>endast norska (nynorsk)</i>					10 (4,9 %)	10 (1,8 %)
<i>norska & engelska</i>	21 (34,4 %)	19 (46,3 %)	35 (31,5 %)	44 (36,4 %)	55 (26,8 %)	174 (32,3 %)

Tabell 17. Språkkombinationer på kommersiella skyltar i Oslo

	Borgen	Grorud	Grønland	Sinsen	Stortinget	Kommersiella sammanlagt
<i>endast norska (bokmål)</i>	3 (75,0 %)	10 (62,5 %)	40 (76,9 %)	20 (80,0 %)	37 (86,0 %)	110 (78,6 %)
<i>endast svenska</i>			2 (3,8 %)	1 (4,0 %)	2 (4,7 %)	5 (3,6 %)
<i>norska & engelska</i>	1 (25,0 %)	6 (37,5 %)	10 (19,2 %)	4 (16,0 %)	4 (9,3 %)	25 (17,8 %)

Det finns inga stora skillnader mellan olika stationer angående språkkombinationernas andel av de offentliga respektive kommersiella skyltarna. Tvåspråkiga norsk-engelska offentliga skyltar är något vanligare på Grorud (se tabell 16) där de utgör 46,3 % av de offentliga skyltarna, medan de är något mindre vanliga på Stortinget (26, % av offentliga skyltar). På de andra tre stationerna är de tvåspråkiga skyltarnas andel av de offentliga mellan 31,5 % (Grønland) och 36,4 % (Sinsen). Att de tvåspråkiga skyltarna är vanligaste på just Grorud förklaras av att där finns de nyaste skyltarna som uttryckligen (se s. 52) ska vara tvåspråkiga. Det bör även påpekas att en stor del av de norska beläggen på offentliga skyltar är platsnamn

(stationens namn osv.), som dock inte kan förbises eftersom de är en central del av det lingvistiska landskapet.

Bland de kommersiella skyltarna är skillnaderna något större (se tabell 17), men på grund av ett mindre antal skyltar är det svårare att dra uttömmande slutsatser. På Stortinget är endast 9,3 % av de kommersiella skyltarna tvåspråkiga (med norska och engelska), medan andelen sådana skyltar på Grorud är 37,5 %. Andelen enspråkigt norska skyltar är följaktligen mellan 62,5 % på Grorud och 86,0 % på Stortinget. De enspråkigt svenska skyltarna utgör cirka 4 % av de kommersiella skyltarna på de tre stationer (Grønland, Sinsen, Stortinget) där sådana förekommer.

4.4.4 Flerspråkighetens synlighet

Av de två olika typer av flerspråkighet, *synligt* och *dold*, som diskuterats ovan i kapitel 3.4.4, förekommer endast det förstnämnda i det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane. Som analysen ovan har visat, finns det endast få enspråkiga skyltar med annat språk än norska och dessa har var sin självständiga funktion. Det finns således inga skyltar som skulle bilda tvåspråkiga skyltpar. Den andelen tvåspråkiga skyltar som presenterats i tabell 11 (på s. 56), 29,1 % av alla skyltarna, kompletteras i Oslo därmed inte av dold tvåspråkighet.

4.4.5 Innehåll och funktion

I detta kapitel ser jag närmare på innehållet och de olika språkens funktion på de flerspråkiga skyltarna i det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane genom att diskutera egenskaperna *part writing*, *code preference*, *idiosynkrasi* och *avlagringar*. Angående det första av dessa, kan man konstatera att av de fyra typerna av skyltar (Backhaus 2007: 91, Reh 2004: 8–15, se s. 42–43 i denna uppsats): *homofona*, *blandade*, *polyfona* och *monofona*, förekommer alla även i Oslos T-bane.

Som framgår av antalet enspråkiga skyltar i tabell 11 ovan, är de monofona skyltarna klart vanligaste och utgör 70,9 % av alla skyltar i det lingvistiska landskapet. Av de flerspråkiga skyltarna (som alla är tvåspråkiga med norska och engelska) är över två

tredjedelar homofona (20,3 % av alla skyltar, 69,8 % av flerspråkiga). Det finns färre skyltar av de två andra flerspråkiga typerna: 5,1 % av alla skyltar (17,6 % av flerspråkiga) är blandade och 3,6 % (12,6 % av flerspråkiga) är polyfona. I tabell 18 redovisas för andelen skyltar av de olika typerna i Oslos T-bane som helhet samt på de olika stationerna.

Tabell 18. Antal olika typer flerspråkiga skyltar i Oslos T-bane

	<i>homofona skyltar</i>	<i>blandade skyltar</i>	<i>polyfona skyltar</i>	<i>monofona skyltar</i>
Borgen	17 (26,2 %)	4 (6,2 %)	1 (1,5 %)	43 (66,2 %)
Grorud	13 (22,0 %)	6 (10,2 %)	6 (10,2 %)	34 (57,6 %)
Grønland	29 (17,7 %)	6 (3,7 %)	10 (6,1 %)	119 (72,6 %)
Sinsen	34 (23,3 %)	10 (6,8 %)	4 (2,7 %)	98 (67,1 %)
Stortinget	46 (18,3 %)	9 (3,6 %)	4 (1,6 %)	192 (76,5 %)
Sammanlagt	139 (20,3 %)	35 (5,1 %)	25 (3,6 %)	486 (70,9 %)

Det finns endast mindre skillnader mellan olika stationer i andelen av de olika skylttyperna (se tabell 18). På Grorud utgör både de blandade och polyfona skyltarna 10,2 % av alla skyltar på stationen medan andelen monofona (enspråkiga) skyltar är något lägre (57,6 %) än på andra stationer. På Grønland är 6,1 % av skyltarna polyfona, medan andelen homofona skyltar är den lägsta 17,7 %. På andra stationer är andelen homofona skyltar mellan 18,3 % (Stortinget) och 26,2 % (Borgen), andelen blandade skyltar mellan 3,6 % (Stortinget) och 6,8 % (Sinsen), samt andelen polyfona skyltar mellan 1,5 % (Borgen) och 2,7 % (Sinsen).

Vidare finns det skillnader mellan offentligt respektive kommersiellt språk, som framgår av tabell 19 nedan. De monofona (enspråkiga) skyltarna finns i alla kategorier och alla de privata skyltarna är av denna typ. Som i Helsingfors är alla homofona och blandade skyltar i Oslo offentliga, medan de polyfona skyltarna är kommersiella. Följaktligen är alla flerspråkiga kommersiella skyltar (dvs. 17,9 % av alla kommersiella skyltarna) polyfona. Av de offentliga skyltarna är 25,8 % homofona och 6,5 % blandade, av de flerspråkiga offentliga skyltarna är andelen därmed 79,9 % (homofona) respektive 20,1 % (blandade).

Tabell 19. Olika typer av flerspråkiga skyltar i Oslos T-bane indelade i offentliga, kommersiella och privata skyltar

	<i>homofona skyltar</i>	<i>blandade skyltar</i>	<i>polyfona skyltar</i>	<i>monofona skyltar</i>
offentliga skyltar	139 (25,8 %)	35 (6,5 %)		365 (67,7 %)
kommersiella skyltar			25 (17,9 %)	115 (82,1 %)
privata skyltar				6 (100 %)

De homofona (offentliga) skyltarna innehåller samma information på två olika språk, norska och engelska. Det finns både skyltar med korta belägg som ”Utgang/Exit”, ”Billetter/Tickets” (se bild 29) eller ”Spor/Track” (se bild 21 ovan) och skyltar med utförligare information på de två språken, som på kartan på bild 30 eller på skylten med information om avvikelser i trafiken i bild 31. På de blandade skyltarna är det engelska belägget mindre detaljerat än det norska och dessutom kan någon del av innehållet finnas bara på norska (som ”Hjelp oss å gjøre T-banen tryggere!” på bild 32). Den engelska delen kan även vara ett ”referat” av det norska innehållet på skylten (bild 33).

Bild 29. Homofon skylt ”Billetter/Tickets” (Borgen).

Bild 30. Homofon skylt: kartan "T-bane/Metro" (Sinsen).

Bild 31. Homofon skylt: "Buss for linje 1 Frognerstøen" (Grønland).

Bild 32. Blandad skylt: engelsk text mindre detaljerad än norska (Grønland).

Priser i Oslo *Fares in Oslo*

Gjelder både dag- og nattinger

Billetter (NOK)	Voksne Adults	Barn Children	Gjelder fra 1. februar 2011
Enkeltbillett, forhåndskjøpt	27	13	1 Fri utgang og innkomst
Enkeltbillett, ombordkjøpt	40	20	1 Fri utgang og innkomst
Flere dager, 8 reiser	200	100	1 Fri utgang og innkomst. Fås også på elektronisk reisekort
24-timersbillett	70	35	Gjelder 12 timer fra første reise
7-dagersbillett	210	105*	Gjelder 7 dager fra første reise
30-dagersbillett	510	255*	Gjelder 30 dager fra første reise
Studentbillett	300	-	20-dagersbillett som brukes av studenter mellom 16 og 26 år. Får ingen reiser
Rulleskilt	-	140	Disposisjon for dekketilrettelagt og transport

*Barn 6-15 år/Unge: Children aged 6-15 years
*Gjelder også ungdom 16-18 år. Also young people aged 17 and 18.

Rabatter

Familierabatt: Ved bruk av hvilken som helst voksenbillett kan mer enn 1 barn, barn og helligdager (ikke 17. mai) ha med seg 1 barn under 16 år eller hund gratis.

Hennerrabatt: Barnepris tilbys alle som har fylt 67 år eller som kan vise trykkestempel.

Mund og sykkel medtas til barnepriis. Personell avgjør om det er plass.

Barnepriis og sykkel medtas gratis. Personell avgjør om det er plass.

Rullestolbrukere reiser gratis.

Informasjon og ruteopplysning

Trafikanten er servicecenteret som gir deg informasjon om kollektivtrafikken i Oslo og det sentrale estlandsområdet. Her får du også resekkort og billetter.

Servicecenteret finner du ved tånet på Oslo S. Trafikanten har også servicepunkt på Aker Brygge og på Oslo Lufthavn Gardermoen.

Reiseplanlegger, tabeller og sanntid på internett.
www.trafikanten.no

Reiseplanlegger, avviksinformasjon og sanntid på mobil.
m.trafikanten.no

Ruteopplysning:
Ring 177 eller 815 00 176 dersom du ringer fra et steds utenfor Oslo-området

Husk gyldig billett

Du er selv ansvarlig for at billetten din er gyldig. Elektroniske reisekort og stempelskilt skal vises/stemples ved pålogging. For T-banen gjøres dette på stasjonen. Ta vare på billetten under hele reisen.

Ungå gebyr. Etter Ruters reiseveiviser skal reiseende som ikke kan vise gyldig billett ved billettkontroll, betale gebyr på kr 900 (kr 750 hvis du betaler på stedet). Betaler du ikke på stedet, må du oppgi navn, adresse og fødselsdato. Kontrollørene kan holde tilbake passasjerer som ikke gir tilstrekkelig opplysning.

For forfalte billetter tas et særskilt gebyr på kr 1500.

Information in English

Where to buy tickets
To save time and money, we recommend you to buy your tickets in advance. You can also buy a single ticket from the bus or train driver, but this is more expensive. The tickets are available at Trafikanten, the Oslo and Lillestrøm bus terminals, the Nationaltheatret station, and at ticket machines and many kiosks in the area.

About the tickets
Single ticket - allows you free transfer within one hour of purchase. Half-price for seniors and children under 16.
Platcard - a coupon valid with 8 trips valid in Oslo only.
24-hour ticket - can be purchased for either Oslo only or for Oslo and surrounding area.
7-day and 30-day tickets - can be purchased for Oslo only, or for services across all districts.
Transporter ticket - a 20-day ticket valid in Oslo and surrounding area. Transporter and student.
Night fares. Tickets valid within the city limits and 24 hours valid from 10 pm until 04 pm next morning.
Obisavants
Family discounts - for families, seniors and public transport tickets (19 and 20 years old) are available for adults who are accompanied by a child under 16 for free.
Senior discounts - customers over 67 may get the 67% fare.

Make sure you have a valid ticket
It is your responsibility when you travel always to ensure that you have a valid ticket. A fine will be imposed for violations detected before your journey. Ruter's Transport Regulation requires that passengers provide a valid ticket on request. If you fail to produce a valid ticket, you will be asked to pay for one the next time of NOK 750. If we have to issue you, the fine will be NOK 900.

Ruter's travel guarantee
Our travel guarantee includes the following commitments to our customers:
1. We want you to have confidence in our travel services.
2. We want you to obtain the information you need - when you need it.
3. We want you to have a comfortable journey with Ruter.
If we are more than 20 minutes late in delivering you to your destination, we will refund you the respective amounting up to NOK 500. You must fill in a form available at nearest metrostation.

Travel information
All the information you need is available at the Trafikanten travel service points at Oslo S, Aker Brygge and Oslo Airport Gardermoen.

Ruters reisegaranti

Vår reisegaranti forplikter oss på følgende områder:

- Pålitelighet**
Vi vil at du skal ha tilstede Ruters rutetilbud. Du skal kunne stole på at alle angitte avgangstider og tider er riktige eller sparer for tid, og at det er plass til deg.
- Informasjon**
Vi vil at du skal få den informasjonen du trenger. Du skal kunne stole på at stoppesteder og vognar er riktig skiltet, at stoppesteder og vognar angitt i reiseguiden, at du finner rutebiler på stoppestedene og pris- og informasjon i reiseplanlegger, og at vi informerer ved trafikkstans og forsinkelser.
- Trivsel**
Vi vil at du skal trives på reisen. Du skal kunne stole på at stoppesteder og transportmidler er rene og trygge, og at vi reiser raskt og mangler når du har gått beskjed.

Når gjelder reisegarantien?
Ruters reisegaranti gjelder for alle reiser med T-bane, trikk, buss og båt (ikke NSB). Dersom søk i trafikktilbudet fører til at du kommer mer enn 20 min. for sent frem, dekker vi drøpsregningen med inntil kr 500. Husk at du må kunne vise billett, stid og linje. Reiten til drøpsregningen inntre ved alle slags uregelmessigheter som ikke er forhåndsannonisert.

Dersom du på forhånd kunde vite om problemet og at du ikke kan ligge hos Ruter, kan vi ikke tilby reiseplanlegger.

Støpene for riktige og drøpsregningen finner du i reiseguiden eller på www.ruter.no/trafikk.

For mer informasjon: www.ruter.no **Ruter#**

Bild 33. Blandad skylt: "Priser i Oslo" med referat "Information in English" (Borgen).

Som i Helsingfors metro finns det i Oslos T-bane polyfona kommersiella skyltar med olika typer av flerspråkiga element. På en skylt på Grorud station används engelska i namn "Better Bodies", medan norska används i sloganen "Vi hjelper deg i form" (se bild 34). På skyltar vid kiosken på Grorud station (se bild 35) förekommer både engelska ("max your music") och norska ("Narvesen", "kan ikke kombineres med andre tilbud") och dessutom finns det en del som kan vara både och ("2 for 1"). Dessutom förekommer engelska slogans tillsammans med varumärken i annars norska reklam, som "quietly brilliant" på bild 36.

Bild 34. Polyfon skylt: "Better Bodies/Vi hjelper deg i form" (Grorud).

Bild 35. Polyfon skylt med blandade engelska och norska element (Grorud).

Bild 36. Polyfon skylt med slogan på engelska: "htc - quietly brilliant" (Stortinget).

Även *code preference* på de tvåspråkiga skyltarna i Oslo påminner om den i Helsingfors. På de kommersiella (polyfona) skyltarna finns ingen klar preferens för hur elementen på de olika språken ordnas inom en skylt, som de olika exemplen ovan visar. På de offentliga skyltarna däremot är det möjligt att i viss mån identifiera preferens för ordningen av de olika språken. På dessa skyltar har den norska delen vanligen placerats först/överst (som på bild 29–32 ovan) och följs av den engelska delen. Det finns även offentliga skyltar där de två språk har placerats var för sig (som på bild 33).

Jag har inte gjort en djupare kvalitativ analys av de olika skyltarnas innehåll, något som skulle behövas för att kunna identifiera idiosynkrasi i det lingvistiska landskapet. Som Backhaus (2007: 117) poängterar, är det i idiosynkrasi inte alltid frågan om egentliga ”fel”, utan om att översättningar av innehållet i flerspråkiga skyltar inte helt stämmer överens. Av materialet från Oslos kan finnas åtminstone ett exempel på idiosynkrasi: som visas på bild 37 nedan, finns det skyltar där det norska ”videoövervakning” motsvaras på engelska av ”surveillance camera”, något som inte är en direkt översättning men förmedlar nog det samma innehållet. Om det finns flera liknande idiosynkrasier i det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane kan jag dock inte svara på utgående från min analys.

Bild 37. Exempel på idiosynkrasi: ”Videoovervakning/Surveillance camera” (Borgen).

Den sista egenskapen i lingvistiska landskap som ska diskuteras här är avlagringar. Utan att ha tillgång till material samlat vid olika tidpunkter, kan det inte uttömmande sägas om det finns avlagringar, dvs. skillnader mellan äldre och nyare skyltar, i det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane. Iakttagelser från Grorud station bekräftar åtminstone delvis att de nyare offentliga skyltarna är mer tvåspråkiga (i enlighet med uttalad språkpolicy, se s. 52). Det är dock svårt att dra allmängiltiga slutsatser, eftersom det även finns äldre skyltar med två språk, det saknas olika versioner av samma skylt och det finns överhuvudtaget ganska få skyltar av den nyaste typen på de aktuella stationerna.

Jag har ovan analyserat det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane. Trots att staden har varit enspråkigt norsk, förekommer flerspråkighet i Oslos T-bane och förutom norska har engelska en synlig roll på skyltarna i Oslos T-bane. Många av observationerna om olika typer flerspråkiga skyltar är likartade som de som kom fram i analysen av det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro. Vidare kontrastiv diskussion kring de två lingvistiska landskapen samt språkpolicyer och verklighet förs i det nästa kapitlet.

5 Kontrastiv diskussion

Det sekundära syftet med denna studie är att jämföra den språkliga situationen i de två städerna med hänsyn till bland annat globalisering, samt att se hur olika språkpolicyer förverkligas. I detta kapitel diskuterar jag därmed resultaten av föregående analys (kapitel 3 och 4) kontrastivt. I kapitel 5.1 jämförs först vilka språk och språkkombinationer som förekommer i de två lingvistiska landskapen och hurdana mina iakttagelser är i relation till resultaten av tidigare forskning. I kapitel 5.2 diskuteras sedan skillnader i språklagar och -policyer i respektive lingvistiska landskap och hur väl de verkliga förhållandena stämmer överens med intentionerna i dessa policyer.

5.1 Språken i de två lingvistiska landskapen

Det finns både skillnader och likheter mellan de två lingvistiska landskapen som analyserats ovan. En klar skillnad är att materialet från Oslos T-bane består av ett mindre antal skyltar (685 skyltar) än materialet från Helsingfors metro (1391 skyltar). Det är möjligt att valet av stationer påverkat antalet skyltar, eftersom skillnaderna mellan de enskilda stationerna är stora i bägge städerna (59 till 251 skyltar per utvald station i Oslo, 101 till 514 skyltar i Helsingfors). Men enligt subjektiva observationer visar mitt material helt riktigt att det lingvistiska landskapet i Oslo består av färre objekt än det i Helsingfors: stationer (och deras skyltar) i Oslos T-bane är enklare utformade, speciellt gäller detta utomhusstationer i förorterna. Vidare finns det mindre reklam på stationer i Oslo och dessutom är staden traditionellt enspråkig och inte tvåspråkig, vilket naturligt påverkar antalet skyltar.

I Helsingfors finns det enligt analysen klart fler flerspråkiga skyltar, som utgör 52,9 % av materialet, mot 29,1 % i Oslo och dessutom förekommer både trespråkiga skyltar och dold tvåspråkighet i Helsingfors. Gemensamt för städerna är dock att de inhemska språken förekommer på största delen av alla skyltarna: finska finns på 86,9 % av skyltarna i Helsingfors och svenska på 57,2 %, medan norska (bokmål eller nynorsk) finns på 98,9 % av alla skyltar i Oslo. Även andelen skyltar med

engelska liknar varandra i de två lingvistiska landskapen: 21,9 % i Helsingfors och 29,3 % i Oslo.

När det gäller andra främmande språk finns det större mångfald i Helsingfors, där det förekommer franska, spanska och tyska, även om de nog inte finns i någon större utsträckning. Det enda främmande språket utöver engelska i Oslo är svenska. Även om det skulle finnas förutsättningar både i Helsingfors och speciellt i Oslo (se om språksituationen i städerna i kapitel 3.1 och 4.1), förekommer inga invandrarpråk i dessa lingvistiska landskap. I Hults (2009: 99) material från Malmö var invandrarpråk med på 4,59 % respektive 23,53 % av skyltarna i hennes två forskningsområden. Det finns dock en förklaring till denna skillnad: de lingvistiska landskapen som jag har analyserat består till så stor del av offentligt uppsatt (inklusive kommersiellt) språk, att det inte finns liknande möjligheter för att sätta upp privatinitierat språk som i Malmös gatubild.

Andelen skyltar med engelska i de två lingvistiska landskap som jag har studerat liknar däremot de resultat som Hult (2009: 99) har fått i Malmö: där finns engelska på 28,13 % respektive 16,92 % av skyltarna i de två områdena. Som kom fram i analysen ovan, används engelska på olika sätt på de offentliga och kommersiella skyltarna: på de offentliga skyltarna i såväl Helsingfors metro som Oslos T-bane skall engelskan förmedla samma information som ges på finska/svenska eller norska, medan engelskan på kommersiella skyltar används för olika typer av namn, varumärken och slogans. Detta stämmer väl överens med observationer av Karapalo (2011: 80) att engelska är särskilt populärt i namngivning i kommersiella skyltar och används dessutom i slogans och för att förmedla information på offentliga skyltar.

Andra likheter mellan de två städerna gäller de olika typerna av skyltar som finns i det lingvistiska landskapet: bl.a. är fördelningen mellan offentliga, kommersiella och privata skyltar närmast likadan. Offentliga skyltar utgör 72,2 % av materialet i Helsingfors och 78,7 % i Oslo, kommersiella 26,7 % respektive 20,4 % och dessutom finns det endast några få privata skyltar (1,1 % respektive 0,9 % av alla skyltar) i de lingvistiska landskapen.

Även i fördelningen av de olika typerna av flerspråkiga skyltar finns likheter mellan de två städerna: de homofona skyltarna är vanligast i båda städerna (77,7 % av flerspråkiga skyltar i Helsingfors, 69,8 % i Oslo). Däremot är andelen blandade

skyltar klart större i Oslo (17,6 % av flerspråkiga, 6,8 % i Helsingfors) och andelen polyfona skyltar något större i Helsingfors (15,5 %, 12,6 % i Oslo). I båda städerna är de homofona och blandade skyltarna offentliga och de polyfona skyltarna kommersiella. Skillnaderna i de flerspråkiga skyltarna gäller således mer innehållet: vilka språk som förekommer i respektive lingvistiska landskap, att det i Helsingfors finns trespråkiga skyltar av alla typer, samt att det finns större variation bland de polyfona skyltarna i Oslo.

För att sammanfatta jämförelsen av de lingvistiska landskapen i Helsingfors metro och Oslos T-bane kan konstateras att av de två förekommer det i Helsingfors större variation av flerspråkighet och flera olika språk och där innehåller även det lingvistiska landskapet fler skyltar. Däremot är flera aspekter gällande skyltarnas funktion och innehåll likadana i de två städerna. Fördelningen mellan såväl offentliga, kommersiella och privata skyltar som olika typer av flerspråkiga skyltar, samt de inhemska språkens ställning, engelskans andel och funktion är relativt lika i de aktuella lingvistiska landskapen.

5.2 Språkpolicyer och verkligheten

I både Helsingfors metro och Oslos T-bane styrs det lingvistiska landskapet av olika språklagar och språkpolicyer, som har det gemensamt att de främjar flerspråkigheten. I Helsingfors påverkar redan lagstiftningen att det används båda de inhemska språken på de offentliga skyltarna. Dessutom stöder språkpolycyn i de två städer bruket av engelskan: HST i Helsingfors använder alltid finska och svenska och dessutom engelska på skyltarna där det finns behov och det är möjligt. Även Ruter i Oslo ska använda både norska och engelska på sina nya skyltar.

Om man först ser på resultaten från det lingvistiska landskapet i Helsingfors kan man konstatera att den uttalade språkpolycyn förverkligas ganska bra i de offentliga skyltarna och dessutom fyller de samtidigt kraven i språklagen. Det finns både finska och svenska på största delen av skyltarna och de enspråkiga finska skyltarna som finns är sådana som inte är riktade mot allmänheten och där avsaknaden av svenskan förklaras av att arbetsspråket vid metron är finska (trafik- och fastighetstekniska skyltar). Engelskan används ofta speciellt på skyltar som har att göra med säkerheten

(som de på bilderna 4 och 13) och konsekvent på alla av de nyaste skyltarna. Iakttagelserna gällande det lingvistiska landskapet i Oslos T-bane är jämförbara. Trots att bara en liten del av skyltarna i Oslo är av den nyaste typen, kan man konstatera att dessa följer den uttalade språkpolycyn om tvåspråkig information mycket väl.

De olika språkpolicyerna har en klar påverkan på de aktuella lingvistiska landskapen, även om de bara gäller för de offentliga skyltarna. Jämfört med kommersiellt språk förekommer särskilt svenska, men även engelska, mer på de offentliga skyltarna i Helsingfors metro. Speciellt svenskans starka ställning i det (offentliga) lingvistiska landskapet som ett fullständigt alternativ till finskan är resultat av språkpolitiken i och med att den i princip helt saknas från de kommersiella skyltarna. I bägge städerna är även engelskans ställning på skyltarna resultat av stödet från offentliga språkpolicyer. Som diskuterats i samband med analysen ovan, är de engelska beläggen (och de på andra främmande språk) på kommersiella skyltar främst varumärken o.d. och de mer informativa beläggen finns på de offentliga skyltarna.

I förhållande till språkreglering kan man dessutom diskutera hurdan roll globaliseringen har i de aktuella lingvistiska landskapen. Även globaliseringen påverkar språkbruket på såväl de offentliga som kommersiella skyltarna, men kanske inte på det sättet som man hade förväntat. Bakom behovet av de engelska beläggen på de offentliga skyltarna (och att det är just engelska som används) ligger på sätt och vis globaliseringen: genom både den ökande turismen och invandringen. I stället för att ta utrymme från de inhemska språken förekommer engelska dock som komplettering vid sidan av och även i reklamannonser är det till största delen endast frågan om internationella varumärken och annan symbolisk användning av engelskan.

6 Avslutning

Det primära syftet med denna studie har varit att kartlägga det lingvistiska landskapet i Helsingfors metro och Oslos T-bane genom att analysera alla skyltar med skrift från fem stationer i respektive stad. Analysen i kapitel 3 och 4 har visat att det förekommer flerspråkighet men relativt få främmande språk i dessa lingvistiska landskap. Den första frågan som jag ställde i inledningen (se s. 2) var: Vilka språk förekommer i respektive stads lingvistiska landskap, och i vilken omfattning förekommer de? Enligt mina resultat förekommer endast engelska på en större andel av skyltarna vid sidan av de inhemska språken (finska och svenska respektive norska). Andra språk förekommer bara på enstaka skyltar och egentligen inte alls i Oslo.

Flerspråkigheten i materialet är mångsidig. I Helsingfors metro är över hälften av skyltarna två- eller trespråkiga och dessutom finns dold tvåspråkighet i form av skyltpar bestående av en finsk och en svensk skylt. I Oslo är något mindre än en tredjedel av skyltarna flerspråkiga, trots att det där bara finns tvåspråkiga skyltar med norska och engelska. En stor del av flerspråkigheten är planerad, informativ och omfattande, men det finns även skyltar där det enda elementet på ett främmande språk är ett varumärke eller en slogan.

Analysen har även visat att svenskan (tack vare språkpolitiken) har en stark ställning på de offentliga skyltarna i Helsingfors metro. Kommersiella skyltar med svenska är däremot mycket få, även om det fanns några exempel av reklamannonser på svenska i det aktuella materialet. I Oslo använder de norska skyltarna bokmål, något som kunde förväntas eftersom denna har traditionellt varit den huvudsakliga målformen i staden och enligt sin språkpolicy använder myndigheterna den. De enda nynorska skyltarna i materialet är dikter framlagda på en av stationerna. Inte heller några nya invandrarspråk fanns med i det lingvistiska landskapet, vilket förklaras av dominansen av offentligt uppsatta skyltar.

Vidare finns det skillnader mellan offentligt och kommersiellt språkbruk, både gällande vilka språk som används och hur flerspråkigheten används. På de offentliga skyltarna är flerspråkigheten informativ, medan det på kommersiella skyltar mest

handlar om varumärken och slogans. Jag har kunnat identifiera att det i offentligt och kommersiellt syfte används olika typer av flerspråkiga skyltar. De offentliga skyltarna är antingen homofona och erbjuder samma innehåll översatt till flera språk, eller blandade där åtminstone en del av innehållet finns på flera språk. De kommersiella skyltarna däremot är polyfona, där varje språk har sin egen funktion.

Studiens andra syfte var att diskutera resultaten från analysen kontrastivt. Som framgår i kapitel 5 finns det både skillnader och likheter mellan de två lingvistiska landskapen. Den språkliga mångfalden är något större i Helsingfors, medan fördelningen av offentligt och kommersiellt språk samt språkpolitikens syften i de två städerna påminner om varandra. Frågan som jag ställde i inledningen var hur det lingvistiska landskapet sammanfaller med uttalad språklagstiftning och språkpolicyer i de respektive städerna. I Helsingfors påverkas det lingvistiska landskapet av både språklagen, som kräver att offentlig information finns på båda inhemska språken, och HST:s egen språkpolicy om att även använda engelska. Även i Oslo följer Ruter en språkpolicy om att använda både norska och engelska på stationerna. De verkliga förhållandena skiljer sig inte avsevärt från dessa mål och i båda städerna har engelskan börjat komma med som stödspråk på de nyare skyltarna.

Trots att det för det mesta saknas tidigare forskning inom fältet gällande de nordiska förhållandena, har jag kunnat jämföra mina resultat med de iakttagelser som Hult (2009) och Karapalo (2011) har gjort. Engelskans andel i materialet stämmer överens med Hults (2009: 99) resultat, men på grund av att forskningsområdena har olika karaktär kan man inte dra långtgående slutsatser om förekomsten av andra språk. I Karapalos (2009: 80) analys har samma funktioner hos engelska belägg lyfts fram som förekommer i mitt material: engelska används främst i namn, slogans och offentlig information. Det är svårt att säga något avancerat om globaliseringens inverkan på dessa lingvistiska landskap enbart utgående från min analys, men bl.a. engelskans användning, språkpolicyer som omtalar användning av engelska och de internationella varumärkena är redan i sig ett tecken på att sådan inverkan finns.

Resultaten i studien kan sammanfattas med att konstatera att de aktuella lingvistiska landskapen är flerspråkiga, trots att den språkliga mångfalden inte är så stor. Som förväntat förekommer engelskan, men på offentliga skyltar endast som ett tillägg till inhemska språk. Även på kommersiella skyltar är de inhemska språkens ställning

fortfarande stark. Det förekommer även flera sådana element som är svåra att definiera språkligt, både namn och annat ”internationellt språk”. De aktuella lingvistiska landskapen är i kontinuerlig förändring (främst genom att reklamannonser byts ut regelbundet) och därmed beskriver resultaten endast situationen på en viss tidspunkt. Ändå är de lingvistiska landskapen i Helsingfors metro och Oslos T-bane ganska stabila, i och med att stora delar utgörs av offentliga skyltar som styrs av språkpolicyer.

Det tredje syftet med denna studie var att lyfta fram kunskap om denna typ av forskning inom nordisk språkforskning. Som jag genom analysen ovan har visat, kan nordiska miljöer väl beskrivas med hjälp av studier av lingvistiska landskap. Under arbetet har jag identifierat egenskaper som skulle kräva vidare analys, som avlagringar eller idiosynkrasi. Dessutom har omfånget av denna studie varit ganska begränsat och för att mer allmängiltigt kunna beskriva de lingvistiska landskapen av Helsingfors och Oslo behövs vidare studier.

Forskningen om lingvistiska landskap kunde ha mycket potential även för den nordiska språkforskningen, genom att den kan till exempel användas för att ta reda på hur språkpolitiken fungerar i verkligheten. Dessutom beskriver denna typ av studier den miljö där det talade språket som mer stått i fokus för (socio-)lingvistisk forskning används. Genom att studera lingvistiska landskap tillsammans med frågor kring till exempel socioonomastik eller språklig identitet öppnas spännande möjligheter för framtida forskning. Forskare möter dock i framtiden utmaningar som delvis redan diskuterats i denna studie, som globalisering och spridning av ”internationellt språk”, samt nya tekniska lösningar som digitala skyltar i lingvistiska landskap. Dessa kan endast mötas med att följa den nödvändiga utvecklingen av fältets metodiska och teoretiska förankringar.

Litteraturförteckning

- Aspenberg, Nils Carl, 2010: Tunnelbanen. I: Tvedt, Knut Are (red.). *Oslo byleksikon*. Femte utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. S. 584-585
- Aurstad, Bodil, 2010: Oslomålet. I: Tvedt, Knut Are (red.). *Oslo byleksikon*. Femte utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. S. 28.
- Backhaus, Peter, 2006: Multilingualism in Tokyo: A Look into the Linguistic Landscape. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1. S. 52-66.
- Backhaus, Peter, 2007: *Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Backhaus, Peter, 2009: Rules and Regulations in Linguistic Landscaping: A Comparative Perspective. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 157-172.
- Ben-Rafael, Eliezer; Shohamy, Elana; Amara, Muhammad Hasan & Trumper-Hecht, Nina, 2006: Linguistic Landscape as Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1. S. 7-30.
- Brunstad, Endre, 2006: Globalisering og språkleg mangfald. I: Sandøy, Helge & Tenfjord, Kari (red.). *Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa*. Oslo: Novus forlag. S. 44-73.
- Cenoz, Jasone & Gorter, Durk, 2006: Linguistic Landscape and Minority Languages. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1. S. 67-80.
- Cenoz, Jasone & Gorter, Durk, 2009: Language Economy and Linguistic Landscape. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 55-69.

- Edelman, Loulou, 2009: What's in a Name? Classification of Proper Names by Language. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 141-154.
- Franco-Rodríguez, José, 2008: El paisaje lingüístico del Condado de Los Ángeles y del Condado de Miami-Dade: propuesta metodológica. I: *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*, 35. S. 3-43.
- Gorter, Durk, 2006: Introduction: The study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1. S. 1-6.
- Huebner, Thom, 2006: Bangkok's Linguistic Landscapes: Environmental Print, Codemixing and Language Change. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 3, No. 1. S. 31-51.
- Hult, Francis M., 2009: Language Ecology and Linguistic Landscape Analysis. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 88-104.
- Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta, 2005: Monikielinen Skandinavia. I: Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (red.). *Monikielinen Eurooppa - Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus. S. 246-280
- af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2012: *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Helsingfors: Nordica - Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Johannessen, Janne Bondi, 2008: Oslopråket i tall. I: Johannessen, Janne Bondi & Hagen, K. (red.). *Språk i Oslo - Ny forskning omkring talespråk*. Oslo: Novus forlag. S. 235-242.
- Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta, 2005: Johdanto: monikielisyys ja kielipolitiikka. I: Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (red.). *Monikielinen Eurooppa - Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus. S. 9-26.
- Juusela, Kaisu & Nisula, Katariina (red.), 2006: *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

- Kallen, Jeffrey, 2009: Tourism and Representation in the Irish Linguistic Landscape. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 270-283.
- Karapalo, Jouni, 2011: *English in the Linguistic Landscape of Tampere: Studying the Visible Process of Macroacquisition*. Pro Gradu Thesis, University of Tampere.
- Landry, Rodrigue & Bourhis, Richard Y., 1997: Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. I: *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 16, No. 1. S. 23-49.
- Lanza, Elizabeth & Woldemariam, Hirut, 2009: Language Ideology and Linguistic Landscape: Language Policy and Globalization in a Regional Capital of Ethiopia. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 189-205.
- Leclerc, J., 1989: *La guerre des langues dans l'affichage*. Montreal: VLB Éditeur.
- Leeman, Jennifer & Modan, Gabriella, 2010: Selling the City: Language, Ethnicity and Commodified Space. I: Shohamy, Elana; Ben-Rafael, Eliezer & Barni, Monica (red.). *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters. S. 182-198.
- Lou, Jia Jackie, 2010: Chinese on the Side: The Marginalization of Chinese in the Linguistic and Social Landscapes of Chinatown in Washington, DC. I: Shohamy, Elana; Ben-Rafael, Eliezer & Barni, Monica (red.). *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters. S. 74-95.
- Nuolijärvi, Pirkko, 2005: Suomen kielet ja kielelliset oikeudet. I: Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (red.). *Monikielinen Eurooppa - Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Helsinki: Gaudeamus. S. 283-299.
- Paunonen, Heikki, 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. I: Juusela, Kaisu & Nisula, Katariina (red.). *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

- Reh, Mechthild, 2004: Multilingual writing: a reader-oriented typology - with examples from Lira Municipality (Uganda). I: *International Journal of the Sociology of Language*, No. 170. S. 1-41.
- Schwandl, Robert, 2004: *U-bahnen in Skandinavien - Metros in Scandinavia*. Berlin: Robert Schwandl Verlag.
- Shohamy, Elana; Ben-Rafael, Eliezer & Barni, Monica (red.), 2010: *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters.
- Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.), 2009: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge.
- Spolsky, Bernard, 2009a: Prolegomena to a Sociolinguistic Theory of Public Signage. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 25-39.
- Spolsky, Bernard, 2009b: *Language management*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tolmunen, Tapio (red.), 2007: *Tunnelijunasta suosikiksi - Helsingin metro 25 vuotta*. Helsinki: HKL.
- Torp, Arne, 2004: Nordiske språk i fortid og nåtid. I: Sletten, Iben Stampe (red.). *Nordens språk med røtter og føtter*. København: Nordisk Ministerråd. S. 19-74.
- Trumper-Hecht, Nira, 2009: Constructing National Identity in Mixed Cities in Israel: Arabic on Signs in the Public Space of Upper Nazareth. I: Shohamy, Elana & Gorter, Durk (red.). *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. New York and London: Routledge. S. 238-252.
- Tufi, Stefania & Blackwood, Robert, 2010: Trademarks in the linguistic landscape: methodological and theoretical challenges in qualifying brand names in the public space. I: *International Journal of Multilingualism*, Vol. 7, No. 3. S. 197-210.

Elektroniska källor

Bergsten, Morten Foshaug, 2012. E-postmeddelande 14.5.2012.

Helsingfors stads faktacentral, 2011a: *Statistik om Helsingfors 2011*. Hämtat 8.4.2012 från: http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/11_05_23_Taskutilasto_11_sve.pdf

Helsingfors stads faktacentral, 2011b: *Helsingin väestö vuodenvaihteessa 2010/2011 ja väestömuutokset vuonna 2010 - Helsingfors befolkning vid årsskiftet 2010/2011 och befolkningsändringar år 2010*. Tilastoja, 2011: 17. Hämtat 8.4.2012 från: http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/11_06_17_Tilasto_17_Peuranen.pdf

HRT, 2011: *HSL Helsingin seudun liikenne - Vuosikertomus 2010*. Hämtat 8.4.2012 från: http://www.hsl.fi/FI/mikaonhsl/Documents/HSL_VSK2010_Suomeksi_aukeamat.pdf

HST, 2012: *Metrokartta*. Hämtat 8.4.2012 från: <http://www.hel2.fi/HKL/www/metrokartta.jpg>

Maunuksela, Elina, 2012. E-postmeddelande 10.4.2012.

Målbrukslova, 1980: *Lov om målbruk i offentlig teneste*. Hämtad 8.4.2012 från: <http://lovdata.no/all/hl-19800411-005.html>

Ruter, 2011a: *Årsrapport 2010*. Hämtad 8.4.2012 från: http://www2.ruter.no/Documents/Rapporter-dokumenter/%c3%85rsrapporter/arsrapport_2010.pdf?epslanguage=no

Ruter, 2011b: *Linjekart, T-bane*. Hämtad 8.4.2012 från: https://www2.ruter.no/Global/Designmanual/Trafikantinformasjon%20og%20markedsf%c3%b8ring/3.3.13_linjekart_T-bane.gif

Ruter, 2012: *Designmanual*. 1.6 Universell utforming av informasjon. 7. To språk. Hämtad 8.4.2012 från: <https://www2.ruter.no/om-ruter/designmanual/designmanual/introduksjon/16-universell-utforming/>

Språklag 6.6.2003/423. Hämtat 8.4.2012 från: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>

SSB = Statistisk sentralbyrå, 2011: *Statistisk årbok 2011. Tabell 164:*

Grunnskoleelever, målform og tilrettelegging for elever med andre morsmål, etter fylke. 1. oktober 2010. Hämtad 8.4.2012 från:

<http://www.ssb.no/aarbok/tab/tab-164.html>

Statistisk årbok for Oslo 2011. Oslo kommune, Utviklings- og kompetanseetaten.

Hämtad 8.4.2012 från: <http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/>

[Publikasjoner/Statistisk%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/](http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/)

[Publikasjoner/Statistisk%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/](http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/)

[Publikasjoner/Statistisk%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/](http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/)

[UKE_Statistikk_2011.pdf](http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/)